

“KURTARILMIŞ ADA”

KIBRIS

ve

1974 BARIŞ HAREKÂTI

ŞİNASI CAN

Em. Kur. Albay
61. Piyade Alay Komutanı
(1972-1974)

© Copyright 2014

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-605-9942-17-1

Sayfa Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kitap Adı

“KURTARILMIŞ ADA” KIBRIS ve 1974
BARIŞ HAREKÂTI

Kapak Tasarımı

Alp CAN

Yazar

Şinasi CAN

Yayıncı Sertifika No

25465

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Baskı ve Cilt

Özyurt Matbaacılık

DOI

10.37609/akya.1829

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

İçindekiler

Ağıt	xi
Teşekkür	xiii
Savaş ve Kıbrıs Hakkında Söylenmiş Değerli Sözler	xv
Mini Sözlük	xvii
Kısaltmalar	xix
KKTC'deki Yerleşim İsimleri	xxi
Önsöz	xxv
Kıbrıs'taki Olaylar Dizini	xxix

I. BÖLÜM Coğrafya ve Tarih

Kıbrıs'ın Coğrafi Yapısı	35
<i>Yeri, Büyüklüğü ve Komşuları</i>	35
<i>İklim ve Hava Koşulları</i>	36
<i>Yeryüzü Özellikleri, Doğal Bitki Örtüsü</i>	37
<i>Akarsular, Göller ve Yeraltı Suları</i>	37
<i>Deniz ve Kıyılar</i>	38
<i>Coğrafi Faktörlerin Yapılacak Askeri Harekât Üzerine Olası Etkileri</i>	38
Kuzey Kıbrıs'taki Yerleşim Bölgeleri	39
<i>Lefkoşa (Başkent)</i>	40
<i>Gazimağusa</i>	40
<i>Girne</i>	41
<i>Güzelyurt</i>	41
<i>İskele</i>	41
Ekonomik Durum	41
<i>Tarım</i>	42
<i>Hayvancılık</i>	42
<i>Sanayi</i>	42
<i>Ulaşım</i>	42
Demografik Özellikler	43
Eğitim	45
Kıbrıs'ın Tarihsel Yapısı	46
<i>Osmanlı Öncesi Dönem</i>	46
<i>Osmanlı'nın Kıbrıs'ı Fethi ve Osmanlı Dönemi (1571-1878)</i>	47
Kaynaklar ve Dipnotlar	57

II. Bölüm

Kıbrıs'ın İngiltere'ye Devri ve İngiliz Yönetimindeki Kıbrıs (1878-1914)

İngiliz Yönetiminde Kıbrıs	59
<i>Kıbrıs Antlaşması (4 Haziran 1878)</i>	59
<i>Megali İdea ve Kazançlar</i>	61
<i>Rumların İlk Enosis Çıgıllıkları</i>	62
Tarihten Alınması Gereken Ders: Girit Adası Nasıl Elden Çıktı?	64
<i>Girit'in Elden Çıkışı</i>	64
<i>Kıbrıs Girit Olabilir mi?</i>	67
Kaynaklar ve Dipnotlar	71

III. Bölüm

Dünya Savaşları ve Ertesinde Kıbrıs (1914-1950)

İngiltere'nin Kıbrıs'ı İlhakı (5 Kasım 1914)	73
Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923) ve Kıbrıs	74
Kıbrıslı Rumların 1931 Ayaklanması	75
Türklerin Örgütlenmesi	77
<i>Milli Cephe Partisi'nin Kurulması</i>	78
<i>Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu (KATAK)</i>	79
<i>Kıbrıs Millî Türk Halk Partî (KMTHP)</i>	80
<i>Kıbrıs Türk Kurumları Federasyonu (KTKF)</i>	81
1930'larda Türk-İngiliz İlişkileri ve Kıbrıs	82
Kaynaklar ve Dipnotlar	82

IV. Bölüm

1950'li Yıllarda Kıbrıs Sorunu

1950'lerin İlk Yarısında Türkiye'nin Kıbrıs Politikası	85
1950'lerin İlk Yarısında Yunanistan'ın Kıbrıs Politikası	85
EOKA Terör Örgütü'nün Kuruluşu	87
<i>İnönü (Sinde) Katliamı</i>	88
<i>Athılar Katliamı</i>	88
<i>Üç Şehitler Katliamı</i>	89
<i>Larnaka Katliamı</i>	89
<i>Kanlı Noel, Ayvasıl ve Kumsal Katliamları</i>	89
<i>Pilot Yüzbaşı Cengiz Topel'in Katledilmesi</i>	90

<i>Geçitkale ve Boğaziçi Köyleri Katliamı</i>	90
Üçlü Londra Konferansı (29 Ağustos 1955).....	92
Makarios'un Sürgüne Gönderilmesi ve Redcliffe Anayasa Tasarısı (1956).....	93
NATO'nun Arabuluculuk Girişimi (20 Mart 1957).....	94
Türkiye'nin Taksim Tezi (1956-1958) ve Türkiye'deki Mitingler.....	94
Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) Kurulması (23 Kasım 1957).....	96
İngiltere'nin Macmillan Planı (19 Haziran 1958).....	100
Kaynaklar ve Dipnotlar.....	102

V. Bölüm

Kıbrıs'ın Bağımsızlığı ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (1959-1960)

Zürih Antlaşması (6-11 Şubat 1959).....	105
Londra Antlaşmaları (12 Şubat 1959).....	106
Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (16 Ağustos 1960).....	108
Türk ve Yunan Kontenjan Alaylarının Kıbrıs'a Çıkması (16 Ağustos 1960).....	109
Kaynaklar ve Dipnotlar.....	110

VI. Bölüm

Kıbrıs Cumhuriyeti'ni Yıkma Girişimi (1963)

Akritas Planı.....	111
Kanlı Noel-Türk Katliamı ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Çöküşü.....	112
Kaynaklar ve Dipnotlar.....	117

VII. Bölüm

1964-1965 Yıllarındaki Gelişmeler

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 4 Mart 1964 Tarihli ve 186 Sayılı Kararı.....	119
Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün Kıbrıs'a Gönderilmesi (27 Mart 1964).....	120
Türk Hükümeti'nin Müdahale Kararı ve Johnson Mektubu (5 Haziran 1964).....	120
Acheson Planı (14 Temmuz 1964).....	122
Erenköy Savaşı (25 Nisan-10 Ağustos 1964).....	123
Plaza Raporu (26 Mart 1965).....	125
Birleşmiş Milletler Kurulu'nun 16 Aralık 1965 Tarihli Kararı.....	125
Kaynaklar ve Dipnotlar.....	125

VIII. Bölüm

1967-1974 Yıllarındaki Gelişmeler

Türkiye ve Yunanistan Arasındaki Siyasal Gelişmeler (1965-1967)	131
Rumların Boğaziçi ve Geçitkale Saldırıları (15 Kasım 1967) ve Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi'nin Kuruluşu (28 Aralık 1967)	132
İlk Toplumlararası Görüşmeler (24 Haziran 1968-Temmuz 1974)	133
EOKA-B Terör Örgütü'nün Kurulması (1971)	134
<i>Alaminyo Katliamı</i>	135
<i>Atlılar (Aloda) Katliamı</i>	136
<i>Sandallar ve Muratağa Katliamı</i>	137
<i>Taşkent (Dohni) Katliamı</i>	137
Kaynaklar ve Dipnotlar	137

IX. Bölüm

Barış Harekâtının Öncesi

Kıbrıs Adası'nın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi	139
Atatürk'ün Kıbrıs'a Bakış Açısı	143
Nikos Sampson Darbesi (15 Temmuz 1974)	143
İki Tarafın Kuvvetleri	145
<i>Türk Kuvvetleri</i>	145
<i>Kara Kuvvetleri</i>	146
<i>Deniz Kuvvetleri</i>	146
<i>Hava Kuvvetleri</i>	146
<i>Kıbrıs Türk Kontenjan Alayı</i>	147
<i>Türk Mukavemet Teşkilatı</i>	147
<i>Yığınaklanma</i>	148
<i>Düşman Kuvvetleri</i>	149
<i>Yunan Kontenjan Alayı</i>	150
<i>Deniz Kuvvetleri</i>	150
<i>Hava Kuvvetleri</i>	150
<i>Yığınaklanma</i>	151
İki Tarafın Harekât Planları	151
<i>Türk Tarafının Harekât Planları</i>	151
<i>RMMO'nun Harekât Planları</i>	153
<i>Yunan Kontenjan Alayı'nın Harekât Planı</i>	154
15-20 Temmuz 1974 Arasındaki Siyasal ve Askeri Gelişmeler	154
<i>15 Temmuz Günü Siyasi ve Askeri Gelişmeler</i>	154
<i>16 Temmuz Günü Siyasi ve Askeri Gelişmeler</i>	155
<i>17 Temmuz Siyasi ve Askeri Gelişmeler</i>	157
<i>18 Temmuz Siyasi ve Askeri Gelişmeler</i>	157
<i>19 Temmuz Siyasi ve Askeri Gelişmeler</i>	160
<i>20 Temmuz Siyasi ve Askeri Gelişmeler</i>	162
Kıbrıs Barış Harekâtı'nı Haklı Kılan Sebepler	162
<i>Siyasi Sebepler</i>	163
<i>Askeri Sebepler</i>	163
Kaynaklar ve Dipnotlar	164

X. BÖLÜM
BARIŞ HAREKÂTI
(20 Temmuz-16 Ağustos 1974)

Birinci Barış Harekâtı (20-22 Temmuz 1974)	165
<i>Yunanistan'ın Türk-Yunan Savaşı'na Karar Vermesi (19 Temmuz 1974)</i>	165
<i>20 Temmuz Sabahı</i>	167
<i>Kıbrıs Türk Kontenjan Alayı (KTKA) Sancaklarının Üstün Gayretleri</i>	171
<i>Hava İndirme Tugayı'nın Muharebeleri</i>	172
<i>Komando Tugayı'nın Muharebeleri</i>	177
<i>Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)'nin Muharebeleri</i>	178
Kıyıya Çıkan Birliklerle Havadan İnen Birliklerin Birleşmesi ve	
<i>Kıyıbaşı Hattı'nın Tesisi (21, 22, 23 Temmuz 1974)</i>	182
<i>Hava İndirme Tugayı'nın Muharebeleri</i>	182
<i>Komando Tugayı'nın Muharebeleri</i>	183
<i>Kıyıya Çıkan Amfibi Birliklerin 21-22 Temmuz Muharebeleri</i>	184
<i>Kıbrıs Türk Kontenjan Alayı ile Kıbrıs Yunan Kontenjan Alayı'nın Muharebeleri (20-23 Temmuz 1974)</i>	186
<i>Kocatepe Muhribinin Türk Uçakları Tarafından Batırılması</i>	189
<i>Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Hava Kuvvetleri</i>	214
Birinci ve İkinci Barış Harekâtı Arasındaki Muharebeler (23 Temmuz-13 Ağustos 1974)	215
<i>Aşağı ve Yukarı Dikmen Bölgesi (Digomo'lar), Kaynakköy (Sihari), Taşkent (Vuno), Bufovento Muharebeleri (23 Temmuz-13 Ağustos 1974)</i>	216
<i>Şirinevler (Ayerbola), Akçiçek (Sisglibo)-Aypavlos Muharebeleri (26-31 Temmuz 1974)</i>	217
<i>1023 Rakımlı Tepe-Lapta'nın Güneyi (Dağgeçit) Muharebesi (31 Temmuz-2 Ağustos)</i>	217
<i>Lapta (Lapithos) - Alsancak (Karava) Muharebesi (6 Ağustos 1974)</i>	218
Birinci ve İkinci Cenevre Konferansları	220
<i>Birinci Cenevre Konferansı (25 Temmuz 1974)</i>	220
<i>İkinci Cenevre Konferansı</i>	224
İkinci Barış Harekâtı (14-17 Ağustos 1974)	231
İkinci Barış Harekâtı'nın Planı ve Uygulanış Biçimi	236
Doğu Cephesi (14-16 Ağustos 1974)	236
<i>39. Piyade Tümeni'nin Harekât Planı</i>	236
<i>39. Piyade Tümeni'nin 14 Ağustos Harekâtı</i>	237
<i>28. Piyade Tümeni'nin Harekât Planı (14-16 Ağustos 1974)</i>	238
<i>28. Piyade Tümeni'nin 14 Ağustos 1974 Harekâtı</i>	239
Başarıdan Faydalanma Harekâtı'nın Devamıyla Ada'nın	
Doğu Sahillerinin Ele Geçirilmesi (15-16 Ağustos 1974)	241
<i>39. Piyade Tümeni'nin 15-16 Ağustos Harekâtı</i>	241
<i>28. Piyade Tümeni'nin 15-16 Ağustos Harekâtı</i>	241
Batı Cephesi (14-15 Ağustos 1974)	242
<i>Yılmazköy (Şilura)-Serhatköy (Filya) / Güzelyurt ve Lefke Muharebeleri</i>	242
Kıbrıs Türk Kontenjan Alayı (KTKA)'nın Muharebeleri	244
<i>Ortaköy-Yerolakko (Alayköy) Muharebesi ve Yunan Kontenjan Alayı'nın İmhası (14-16 Ağustos 1974)</i>	244
<i>Ortaköy Grubu (4. Bölük)</i>	245
Kaynaklar ve Dipnotlar	247

XI. Bölüm

Bariş Harekâtı'nda 61. Motorlu Piyade Alayı

Kıbrıs Bariş Harekâtı'nda 61. Piyade Alayı	249
<i>Alay'ın Kıbrıs Harekâtı Öncesi Birkaç Yılı</i>	252
<i>Alay'ın Seferi Hazırlığı</i>	258
<i>Kıbrıs'a İntikal</i>	262
<i>1023 Rakımlı Tepe'nin Ele Geçirilmesi ve Özel Görev Kuvveti'nin</i> <i>Gelincik İstikametindeki Gece Taarruzu (2 Ağustos 1974)</i>	263
<i>61. Motorlu Piyade Alayı'nın İkinci Bariş Harekâtı'ndaki</i> <i>2. Safha Muharebeleri</i>	274
<i>Akıncıların Alınması</i>	283
<i>Savaş Bitti</i>	287
Bariş Harekâtı'nın Sonrası	289
Alay'ın Tarihçesi (1897-1974)	293
<i>Balkan Savaşı'nda 61. Piyade Alayı</i>	293
<i>Birinci Dünya Savaşı'nda 61. Piyade Alayı</i>	293
<i>Kurtuluş Savaşı'nda 61. Piyade Alayı</i>	295
<i>Sakarya Meydan Muharebesi'nde 61. Piyade Alayı</i>	295
<i>Büyük Taarruz ve Takip Harekâtı'nda 61. Piyade Alayı</i>	296
Kaynaklar ve Dipnotlar	299

XII. Bölüm

Sonuç, Değerlendirme ve Alınan Dersler

Sonuç.....	301
<i>Birinci Safha Muharebeleri (20-22 Temmuz)</i>	302
<i>İkinci Safha Muharebeleri (23 Temmuz -13 Ağustos)</i>	303
<i>Üçüncü Safha Muharebeleri (14-17 Ağustos 1974)</i>	304
Kısa Değerlendirme.....	307
Alınan Dersler ve Hatalar	310

Ekler

Ek A: Garanti Antlaşması (11 Şubat 1959)	339
Ek B: Johnson Mektubu (5 Haziran 1964)	341
Ek C : Kısa Özgeçmişler.....	345
Ek D: 61. Piyade Alayının Üstün Cesaret ve Fedakarlık Madalyası Beratı	349
Ek E: 1974'te Rum-Yunan Katliamlarına İlişkin Yabancı Basında Yeralanlar	351
Ek F: Bariş Harekâtından Fotoğraflar	355

Krokiler

Kroki 1. Türk Kuvvetlerinin Konuşu (Kaynak: 20 Temmuz 1974 Kıbrıs, Bitmeyen Gece. Muzaffer Sever, Karataş Yayınevi, Haziran 2010, İstanbul).....	319
Kroki 2. Yığınak Bölgeleri	320
Kroki 3. Düşmanın Durumu.	321
Kroki 4. 20 Temmuz 1974 Sabahı (Harekâtın Başlangıcı)	322
Kroki 5. 20 Temmuz 1974 Akşamı.....	323
Kroki 6. Düşmanın Gece Taarruzu (20 Temmuz 1974).....	324
Kroki 7. 21 Temmuz 1974 Harekâtı.....	325
Kroki 8. 22 Temmuz 1974 Harekâtı (39. Tümen'in Sabah Karaya Çıkışı-Girne Taarruzu).....	326
Kroki 9. 22 Temmuz 1974 Harekâtı.....	327
Kroki 10. Kocatepe Muhribinin Batırılışı.....	328
Kroki 11. Kıybaşı ve İndirme Bölgelerinin Düşman Tarafından Kuşatılması (23 Temmuz 1974 Harekâtı).....	329
Kroki 12. 1023 Rakımlı Tepe-Lapta Güneyinin Ele Geçirilmesi (2 Ağustos 1974).....	330
Kroki 13. Lapta-Alsancak (Karava) Bölgesinin Ele Geçirilmesi (6 Ağustos 1974).....	331
Kroki 14. İkinci Barış Harekâtı (14-16 Ağustos 1974).....	332
Kroki 15. 61. Motorlu Piyade Alayının Taşucu'na İntikali (21-23 Temmuz 1974).....	333
Kroki 16. 61. Piyade Alayının Kıbrıs'a İntikali	334
Kroki 17. Özel Görev Kuvveti Harekât Planı.....	335
Kroki 18. İkinci Barış Harekâtı ve Sonrasında 61. Motorlandırılmış Piyade Alayı (14-19 Ağustos 1974).....	336
Yaşantım (Otobiyografi).....	363

Ağıt

Bu kitap, yazarının da içinde bulunduğu yaşanmış tarihsel bir olayın belgesi olup unutulmuş bir savaşın anatomisidir.

Bu kitap, ayrıca Kıbrıs Barış Harekâtı'nda kahramanca çarpışıp 'ŞEHİT' olarak onurlanmış askerleri bir kere daha yâd etmek ve rahmet dilemek için yazılmıştır.

O muhteşem zaferin saygıdeğer kahramanları! Kabirlerinizde rahat uyuyun. Uđ-runda Şehit olduğumuz topraklar soydaşlarımıza Vatan oldu. Sizleri sevgiyle zaferin her yıl dđnümünde ihtişamlı merasimlerle anıyor, kutsal bayramlarda da ruhlarımız için dua ediyoruz. Ruhlarınız şad olsun...

Bu bir özgürlük savaşı idi. Bu savaştan Şerefli bir GAZİ unvanıyla dđnebilmek, mutluluğun en büyüğü olup, askerler camiası içinde bir ayrıcalık taşımaktadır.

Teşekkür

Bu anılarımı, benim gibi binlerce subay yetiştirmiş ve yetiştirecek olan kahraman Türk Silahlı Kuvvetleri'ne içimden gelen en derin minnettarlığımı sunuyorum.

Ebediyete intikal etmiş bulunan ve yaşayan tüm saygıdeğer ve sevgideğer aile fertlerime;

Yaşamım boyunca mutluluk içinde sağlıklı yaşamamda bana üstün gayretleriyle yardımcı olan Sevgili eşim **Sevil Hanımefendi**'ye;

Benim için çok büyük değer taşıyan oğullarım **Alp** ve **Tunç** ile onların değerli eşleri **Ufuk** ve **Hilal**'e sevgilerimi sunarken; torunlarım **Selin**, **Bariş** ve **Deniz**'i derinden gelen bir coşku dolu muhabetle kucaklar, öperim.

Beraberce bu savaşı yaşayıp zaferle sonuçlandıran 6. Kolordu'nun bütün komutanları ve kahraman savaşçı personeline ve bilhassa benimle beraber en kötü arazide ve en sıcak hava şartlarında yorulmadan, uyumadan, gece-gündüz savaşarak zaferler kazanan kahraman 61. Piyade Alayı'nın bütün personeline teşekkürlerimi bildiririm.

Ayrıca bana bu kitabın yazılmasında yardım eden oğlum Prof.Dr. **Alp Can** ile Em. Albay **Tayfun Uzun**'a çok teşekkür ederim.

Savaş ve Kıbrıs Hakkında Söylenmiş Değerli Sözler

Mustafa Kemal Atatürk

Tarihi yapmakla övündüğümüz kadar, yazmak için de gayret sarf etmeliyiz ki, tarihte bıraktığımız izleri gelecek kuşaklara anlatabilelim. Tarih yazmak, tarih yapmak kadar önemlidir. Yazan yapana sadık kalmalıdır.

Savaş zorunlu ve kaçınılmaz olmalıdır. Milletin hayatı tehlikeyle karşı karşıya kalmadıkça, harp bir cinayettir.

Sorumluluk yükü her şeyden, ölümden bile ağırdır.

Efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz. Bu Ada bizim için çok önemlidir.

George S. Patton⁽¹⁾

Harbi taarruz eden kazanır, savunan değil.

Muharebede zaferi getiren üç altın kural vardır: Sadelik, cesaret ve hız.

Savunma ile sonuç alınmaz. Uygun fırsat ve zamanda taarruz et. Mevzi kazmakta olan ölümü düşünür.

Muharebeyi komutanlar sevk ve idare eder ama birlikler kazanır.

Carl von Clausewitz⁽²⁾

Savaş politikanın başka araçlarla devamıdır.

Savaşın amacı hasmı etkisiz hâle getirmektir.

Niccola Machiavelli⁽³⁾

Orduyu cesur yapan, askerin cesur olması değil, düzenin mükemmel olmasıdır.

Savaş Sanatı, Zen Dersleri⁽⁴⁾

Askerlerini sevgili çocukların gibi gör. Onlar da senin için ölmeye hazır olacaklardır.

Galip bir ordu önce kazanır, sonra savaşır. Mağluplar ise önce savaşır, sonra kazanmaya gayret eder.

Gökyüzünü ve yeryüzünü bildiğin zaman zafer mutlaktır.

⁽¹⁾ Liderlik Üzerine, PATTON, Ortak Savaş ile İlgili Stratejik Dersler.

⁽²⁾ Savaş Üzerine. Carl von Clausewitz, Çeviren Şiar Yalçın, May Yayınları, Nisan 1975, İstanbul.

⁽³⁾ Savaş Sanatı. Niccolo Machiavelli, Çeviren A. Berna Hasan, Özne Yayınları, Temmuz 1999, İstanbul.

⁽⁴⁾ Liderlik Sanatı, İngilizce Hazırlayan: Thomas Cleary, İngilizceden Çeviren: Şen Süer Kaya, Anahar Kitaplar Yayınevi, 1993, İstanbul.

İlber Ortaylı

Türkler tarih yapan bir millettir. Fakat tarih yazmayı bilmezler. Ecdadımız imparatorluklar kurdu tarih yaptı, onu bilmek ve anlamak zorundayız. Arşiv konusunda da özensizlik, bilgisizlik var. Tarih yapanlarla tarih yazanlar arasında eşgüdüm olmalıdır.

Bülent Ecevit

Biz barış için Kıbrıs'ta savaştık. Kıbrıs'a barış götürüyoruz.

Benjamin Franklin

Savaşın iyisi, barışın kötüsü yoktur.

Helmuth Karl Bernhard von Moltke

Bir savaş, savaş sırasında değil, savaştan önce kazanılır. Yığmaktaki hata savaş sırasında devam eder.

Japon atasözü

Savaş yanlışlıklardan oluşur ve en az yanlış yapan savaşı kazanır.

Orhan Veli Kanık

*Neler yapmadık
Yavru Vatan için
Kimimiz öldük
Kimimiz nutuk söyledik.*

Mithat Cemal Kuntay

*Sancakları sancak yapan üstündeki kandır,
Toprak eğer uğrunda ölen varsa Yavru Vatandır
Şehit nurlanmış,
Gazi onurlanmış
Askerdir.*

Mini Sözlük

Amfibi Harekât: Her çeşit silah, teçhizat, araç, gemi, uçak ve çıkarma kuvvetinin koordineli bir gayret şeklinde düşman sahiline yöneltilmesi demektir. Amfibi harekât Deniz Kuvvetlerinde ‘esas deniz harekât neveleri’ içinde yer alırken, Kara ve Hava Kuvvetlerinde ‘diğer harekât neveleri’ içinde bulunmaktadır. Amfibi harekâtın beş safhası bulunur; 1. safha: Hazırlık ve planlama; 2. safha: Yükleme/bindirme; 3. safha: Prova; 4. safha: Deniz geçişi ve amfibi hücum; 5. safha: Geri intikal, yeniden teşkilatlanma.

Çatışma, Çarpışma: İki grubun birbiriyle yaralama, öldürme veya etkisiz hâle getirme amacıyla yaptığı silahlı mücadele. Büyük kapsamlı çatışmalar muharebeleri meydana getirirler.

Enosis: 1930’lu yıllarda Birleşik Krallık idaresinde bulunan Kıbrıs adasının “Yunanistan’a bağlanması” anlamında kullanılmıştır. Genel anlamı ise politika açısından “bir ülkenin sınırlarına dâhil olma, birleşme” anlamına gelmektedir.

EOKA: Ethniki Organosis Kypriou Agoniston (Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü). Örgütün amacı Ada’nın İngiliz egemenliğinden kurtarılıp Yunanistan’a bağlanmasını (Enosis) sağlamaktır. Amacın gerçekleştirilmesinde izlenecek yol ise İngiliz yönetimine ve Türk toplumuna karşı uygulanacak terör hareketleriydi.

Filo: Yaklaşık 20 uçağı olan hava birliğı.

Havaindirmeye Harekâtı: Birliklerin harekât bölgesine uçaktan paraşütle atılması.

Hazırlık Ateşi: Taarruz edilecek olan düşman savunma hatlarındaki direnci kırmaya yönelik, taarruzun hemen öncesinde uygulanan bombardımandır. Top, havan ve roket unsurlarının düşman hatlarını belirli bir süre ateş altında tutmalarına dayanmaktadır.

Jeopolitik: Jeopolitik siyasi coğrafyayı inceleyen bilim dalıdır. Bu bilim alanı siyasi coğrafyanın devletlere sağladığı avantaj ve dezavantajları inceler. Jeopolitik için üzerinde uzlaşmış bir kısa tanım yoktur. Jeopolitik, devletlerin coğrafi özellikleriyle siyasetleri arasındaki ilişkileri inceleyen bilim dalıdır denebilir. Jeopolitikayı belirleyen siyasi coğrafyadır. Siyasi coğrafya; yeryüzü şekilleri, demografi, sosyo-kültürel ve ekonomik durum, siyasi sınırlar gibi unsurları içerir.

Jestrateji: Stratejik açıdan coğrafi unsurların incelenmesini ve stratejik sonuçlar çıkarılmasını kapsar. Strateji ile coğrafya arasındaki bağı jestrateji kurar.

LCT (Süratli Amfibi Gemi): Çıkarma kuvvetinin yükleme ve bindirme bölgelerinden hedef plajlara en süratli şekilde ve en kısa zamanda çıkarılması, gerektiğinde bir bölgenin amfibi harekât ile ele geçirilmesine yardımcı olunması veya düşman tarafından kullanılmasına engel olunması görevlerini yerine getirmesi

amacıyla kullanılan orta boy çıkarma gemisidir. LCT'ler hızlı kapak atma imkânına sahiptir. Tank ve araç taşıyabilir, bir amfibi taburu bir seferde nakledebilir..

LCM: Aynı zamanda araç da taşıyabilen çıkarma gemisidir.

LCVP: Araç ve personel çıkarma gemisidir.

LST: İdari ve lojistik görevlerde kullanılan gemidir; personel, araç, gereç ve ikmal maddesi taşır.

Müşterek Harekât: Amfibi, uçarbirlik ve hava indirme harekâtı gibi çeşitli harekât tiplerinin aynı anda, birbiriyle koordineli olarak icrasını kapsar. Nitekim Kıbrıs Barış Harekâtı, amfibi, uçarbirlik ve hava indirme harekâtlarının müştereken icra edildiği bir harekât olarak dünya savaş tarihinde örnek bir hareket olarak yerini almıştır.

Motorlu Piyade: İntikali motorlu taşıt araçlarıyla sağlanan piyade birlikleridir. Bindirilmiş piyade olarak da bilinir. Bu tür birliklerde sadece personel değil, birliğin her türlü malzemesi de bu tür araçlarla nakledilir. Motorlu piyadenin mekanize piyadeden farkı, taşıt araçlarının zırhlı olmaması ve lastik tekerlekli araçlar olmasıdır. Motorize piyade birliklerinde kullanılan nakliye araçları, sivil nakliye araçlarına benzer modellerdir, daha güçlü motor, daha kalın ve geniş tekerlek gibi yönlerden farklılık gösterirler.

Yaş Kapak: Kumsala (plaja) yanaşan çıkarma araçlarının, denizin taban özelliği nedeniyle karaya değil, denize kapak atmak mecburiyetinde kalışıdır. Personel önce denize girmek zorunda kalır, sonra kıyıya çıkarlar.

Kuru Kapak: Çıkarma araçlarının, denizin taban özelliği nedeniyle kıyıya kadar yanaşarak, kıyı ile denizin birleştiği yere kapak atması. Askerler doğrudan karaya çıkarlar.

Savunma: Saldırıyı önleme için yapılan harekettir.

Sorti: Savaş uçaklarının düşman hedeflerine taarruz için her kalkışlarına denir; “çıkış” olarak da adlandırılır.

Uçarbirlik Harekâtı: Birliklerin harekât bölgesine helikopterler ile taşınması ve bölgeye indirilmesidir.

Kısaltmalar

A.	Alay
AB	Avrupa Birliği
Amfb.	Amfibi
AMHM	Adana Müşterek Harekât Merkezi
Alb.	Albay
ATASE	Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı
AT	Avrupa Topluluğu
Atđm.	Asteğmen
BM	Birleşmiş Milletler
Bl.	Bölük
Bnb.	Binbaşı
Bkz.	Bakınız
BRT	Bayrak Radyo Televizyonu
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
Dz. K.K.	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
DP	Demokrat Parti
EOKA	Etniki Organosis Kyprion Agoniston (Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü)
ENOSİS	Birleşme
Genkur.	Genelkurmay
GYRK	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
J. Gn. K.	Jandarma Genel Komutanlığı
Hv. K.K.	Hava Kuvvetleri Komutanlığı
Hv. İnd.	Hava indirme
Kh.	Karargâh
Kor.	Kolordu
Korg.	Korgeneral
Komd.	Komando
K.K.K.	Kara Kuvvetleri Komutanlığı (Komutanı)
K.T.K.A.	Kıbrıs Türk Kontenjan Alayı
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Mknz.	Mekanize

M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
Or.	Ordu
Org.	Orgeneral
RMMO	Rum Milli Muhafız Ordusu
Ütğm.	Üsteğmen
S.A.S.	Sualtı savunma
S.A.T.	Sualtı taarruz
TCG	Türkiye Cumhuriyeti Gemisi
Tk.	Takım
Tb.	Tabur
Tug.	Tugay
Tuğg.	Tuğgeneral
Tüm.	Tümen
Tümg.	Tümgeneral
Yb.	Yarbay
Yzb.	Yüzbaşı

Günümüze kadar geçen zaman içinde Megali İdea'nın ilk beş maddesi tam anlamıyla gerçekleşmiş, altıncı maddesi, yani Batı Anadolu'nun Yunanistan'a ilhaki teşebbüsü ise, Büyük Komutan **Mustafa Kemal**'in önderliğinde yapılan Kurtuluş Savaşıyla sonuçsuz kalmış ve Yunanistan bir daha Anadolu toprakları üzerindeki hayalini hatırlamaya dahi cesaret edememiştir. Bu konuya ilişkin tamamlayıcı bilgi II. Bölüm'de verilmiştir.

Kaynaklar ve Dipnotlar

- (1) <http://www.haberhavadis.com/guney-kibris/guneyin-nufusu-838-bin-897.htm>
- (2) Kıbrıs Coğrafyası. Serkan İlseven, Gürel Hıdırer, Ahmet Tümer, Kıbrıs Türk Eğitim Vakfı Yayınları, 2. Baskı, Eylül 2007, İstanbul.
- (3) KKTC'nin Nüfus Coğrafyası. Yrd. Doç. Dr. Ahmet Atasoy, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2011, Cilt: 8, Sayı: 15.
- (4) http://www.devplan.org/Nufus-2011/nufus%20son_.pdf
- (5) http://haber.kibris.com/8869ad5c-2011_12_30.html
- (6) Adada, Anadolu'da yaşayan cüce fil fosillerinin bulunması, Kıbrıs'ta ilk yerli halkın Anadolu'dan geldiğinin kanıtıdır. Kıbrıs'ta bulunan vazolarla, Anadolu'da ortaya çıkarılan vazolar ve evler birbirine çok benzemektedir. Bundan hareketle, Kıbrıs'ta ilk yerli halkın Anadolu'dan geldiği kesinlik kazanmaktadır (Kıbrıs Sarmalı, Nasıl Bir Çözüm? Doç. Dr. Hüner Tuncer, Kaynak Yayınları, Genişletilmiş 2. Basım, Şubat 2005, İstanbul, s. 22)
- (7) 9 Kıbrıs Krallığı şunlardır: Kitiom (şimdiki Larnaka), Amatus (Limasol ve çevresi), Eski Baf (şimdiki Kukla), Salamis (Mesarya, Karpaz ve Mağusa), Lapitos (Lapta, Girne, Morfo), Soli (Soyla, Maratasa, Dilirya), Yeni Baf (Eski Baf'ın dışında kalan alanlar), Kurion (Limasol'un bir kısmı), Mariona (Poli'nin 1 mil doğusu).
- (8) Türkler, Rumlar ve Kıbrıs. Mithat Gürata, Savaş Basımevi, 1981, İstanbul.
- (9) Kıbrıs Dosyası. Niyazi Ahmet Banoğlu, Kervan Yayınları, 1974, İstanbul.
- (10) Kıbrıs'ta Türkler, 1570-1878: 308 yıllık Türk Dönemine Yeni Bir Bakış. Ahmet C. Gazioğlu, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), 1994, Lefkoşa.
- (11) Kıbrıs Faciası. Prof. Dr. Pierre Oberling, Çev: Prof. Dr. Fahir Armaoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990, Ankara.
- (12) A'den Z'ye KKTC. Hasan Fehmi, Tempo Yayınevi, 2005, İstanbul.
- (13) 150 Soruda Kıbrıs Sorunu. Sabahattin İsmail, Kastaş Yayınevi, 1998, İstanbul.
- (14) İngilizlerin Kıbrıs'a gelmelerinden sonra Rumların yaptırdıkları Piskoposun kesik başını temsil eden yatar vaziyetteki tülle örtülü büstü, Lefkoşa'nın Rum kesimindeki Faneromeni Kilisesinin avlusunda hâlâ durmaktadır. İstanbul'da da bu olayı destekleyen Fener Rum Patriği Gregorius Patrikhanenin büyük kapısında dinî kıyafetiyle asılmıştır. Bu hadisenin Rumlar arasında yarattığı korkuya tepki olarak Kıbrıs'taki Rumlar arasında bugüne kadar gelmiş bir söz vardır. Türklerin gücünden ve kuvvetinden bahsedildiği zaman, Rumlar birbirlerine şu sözü söyleyerek cesaret vermeye çalışırlar;

‘Küçük Mehmet zamanı geçti’ veya ‘Artık 1821 senesi değil’. Adil ve otoriter kısa boylu Türk Valisi Küçük Mehmet’in adı bu sözlerle hâlâ Ada Rumları arasında yaşamaktadır.

⁽¹⁵⁾ Satılık Ada Kıbrıs. Erol Mütercimler, Alfa Yayıncılık / İnceleme-Araştırma Dizisi, 2007, İstanbul.

⁽¹⁶⁾ Çılgın Türkler, Kıbrıs. Turgut Özakman, Bilgi Yayınevi, 2012, İstanbul.

⁽¹⁷⁾ Bellapaisé Giden Yol. Pierre Oberling, Çeviren: Mehmet Erdoğan, Genelkurmay Basımevi, 1988, Ankara.

⁽¹⁸⁾ Kanlı Noel. Ahmet Tolgay, Kastaş Yayınları, 1993, İstanbul.

Girit olayları Birinci Dünya Savaşı öncesinde yoğunlaştı. Adadaki Müslüman unsurun savunucusu Osmanlı İmparatorluğu idi. Osmanlı İmparatorluğu ise artık uluslararası politikanın “hasta adamı”ydı. Dolayısıyla “hasta adamın” Girit için yapabileceği fazla bir şey yoktu. Kıbrıs Adası ise, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce fiili olarak İngiliz egemenliğinde olduğu için, Rum toplumu ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra rahatça hareket etmeye başlamıştır. Bu dönemde de Kıbrıs Türklerinin hakkını savunmak, Girit'te olduğu gibi siyasi ve ekonomik anlamda yarı sömürge olan “hasta adama” değil, genç ve güçlü Türkiye Cumhuriyeti'ne kalmıştır. Dolayısıyla gerek uluslararası politik görüşmelerde gerekse fiili durumlarda Türkiye, Kıbrıs Türk toplumunun çıkarlarını her şekilde savunmuş ve korumuş, Osmanlı İmparatorluğu'nun Girit için yapamadığı bir şey daha yapılmış, Kıbrıs konusunda farklı dönemlerde Kıbrıs Türk toplumu ile birlikte politikalar üretilmiştir. Bu politikalar, önceleri Cumhuriyet'te birlikte yaşama ve garantörlük, sonraları taksim, daha sonra Federe Devlet ve son olarak da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti politikaları olmuştur. Tüm bu oluşumlar uluslararası politika meydanlarında Türkiye Cumhuriyeti ve Kıbrıs Türk Toplumunu/Yönetimi ile birlikte savunulmuştur.

Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs konusunda müdahil olmasının yanı sıra, 19. yüzyılda henüz bir güç olmayan Amerika Birleşik Devletleri de Kıbrıs sorununda etkin olmaya ve varlık göstermeye başlamıştır. 19. yüzyılda Girit bir Avrupa sorunu olduğu hâlde, 20. yüzyılda Kıbrıs, bir dünya sorunu olmuştur. Ne var ki Kıbrıs'ta, Girit'te hiçbir zaman var olmayan, kendi toprakları üzerinde egemen, çağdaş, bağımsız ve demokratik Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti adında bir Türk Yönetimi ve Kıbrıs Türk toplumu vardır. Artık Kıbrıs'ta tartışılan bir cemaatin, bir topluluğun hayatyeti değil, kendi devletine ve egemenlik hakkına sahip bir toplumun kabulüdür.

Osmanlı İmparatorluğu Girit'te sadece kağıt üzerinde “hakk-ı hakimiyet” ibaresinin kullanılması adına masa başında bir çok tavizler vermiştir. Hatta Girit için girişmeyi göze aldığı 1897 savaşı'ndan galip çıktığı halde, barış masasında Adada uluslararası yönetimin temsilcisi sıfatıyla Yunan Prensi'nin hakimiyetine izin vererek kendi egemenlik haklarını bir anlamda kendi eliyle ipotek altına koymuştur.

Genç Türkiye Cumhuriyeti Devleti uluslararası anlaşmalarla garantörlük yetkisini aldığı ve uluslararası platformlarda Kıbrıs Türk halkının egemenlik haklarını daima savunduğu Kıbrıs'ı hiçbir pazarlığın ya da tavizin konusu yapmamıştır. Hatta 1974 Kıbrıs Barış Harekâtında mali yükümlülüğü ve ambargoları dahi göze aldığı hâlde asla Adada yaşayan Türk halkının güvenliğini ve egemenlik hakkını taviz ve pazarlık konusu etmemiştir.

Kaynaklar ve Dipnotlar

⁽¹⁾ Kıbrıs Sarmalı, Nasıl Bir Çözüm? Doç. Dr. Hüner Tuncer, Kaynak Yayınları, Genişletilmiş 2. Basım, Şubat 2005, İstanbul.

(2) İngilizler, belki de Türklere karşı ilk ve son defa sözlerini tutarak (1974’de Zürih ve Londra Antlaşmalarında da taahhütte bulunmuşlar ama sözlerini tutmamışlardı). 13 Temmuz 1878’de imzalanan Berlin Antlaşması’yla Rusları aşırı derecede güçlendiren 3 Mart 1878 tarihli Ayastefanos Antlaşmasının bazı maddelerinin hafifletilmesini sağladılar. Ancak, bu antlaşma ile Osmanlı İmparatorluğu yine de büyük toprak ve nüfus kaybına uğradı. Ayrıca 800 milyon altın savaş tazminatı ödemeye mahkûm edildi. Sultan II. Abdülhamid, Antlaşma’nın son maddesini yeterli görmeyerek antlaşmayı “Hukuki Şahaneme asla hâlel gelmemek şartıyla” tasdik ettiğini yazılı olarak belirtmişti. Ayrıca İngiliz elçisi Layard’dan aynı anlamda yazılı bir belge talep etmiş ve elçi tarafından istediği belge kendisine takdim edilmişti.

(3) Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea. Dr. Oğuz Kalelioğlu, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 41, Mayıs 2008, s. 105-123.

(4) Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi (1878-1981) Mehmetçik ve Kıbrıs Türkü. Tarih Kitabı, Lise I, II, III’ler İçin. Dr. Vehbi Zeki Serter, Ozan Zeki Fikretoğlu, Lefkoşa.

(5) Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi.

(6) Girit’in Türk Hâkimiyetinden Çıkışı. Emin Ünsal, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, 2009, Edirne.

(7) III. Makarios (13.8.1913-3.8.1977): Asıl adı Mihail Hristodulu Muskos. Kıbrıs Ortodoks Kilisesi başpiskoposu ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ilk cumhurbaşkanı.

1930’larda Türk-İngiliz İlişkileri ve Kıbrıs

Atatürk Türkiye’si, 1930’larda Kıbrıs’taki durumu yakından izlemekte ve Kıbrıs Türk toplumuna ilişkin tutumunu, İngiltere ile olan ilişkileri çerçevesinde belirlemekteydi. Türkiye, Adadaki temsilcisi olan Türk Konsolosu aracılığıyla Kıbrıs Türk toplumunu gerektiğinde desteklemekten geri kalmamaktaydı.

Türk-İngiliz ilişkileri, ancak faşist İtalya’nın büyük tehlike olarak görüldüğü 1938 ve 1939 yıllarında düzelmeye başlamıştı. Ancak, yine bu yıllarda, Kıbrıs’taki İngiliz Yönetimi, Adada giderek güçlenen Türk Ulusçuluğundan kaygı duymaktaydı. 1939’da imzalanan ittifak antlaşması ile Türk-İngiliz ilişkileri doruğa ulaştı. Bu anlaşmadan sonra bile, Kıbrıs’taki Türk konsolosları, Kıbrıs Türk toplumu içindeki Kemalist ve ulusçu unsurlarla yakın bir ilişki içinde olmayı sürdürebilmişti.⁽⁷⁾

Akdeniz’deki İtalyan tehlikesinin farkında olan Yunanistan da İngiltere’nin dostluk ve desteğine daha fazla gereksinim duyduğundan, dış politikasında Kıbrıs’a öncelik vermemişti. Yunanistan, ilhaktan vazgeçmemekle birlikte, İngiltere’yi kaygılandırmaktan özenle kaçınmıştı.

Yine aynı yıllarda, İtalyan tehlikesi Yunanistan ile Türkiye’yi İngiltere’ye yakınlaştıran ve Enosisçi düşüncenin hızı kesilmişken, İngiliz Hükümeti de Akdeniz dengesinde söz sahibi olma doğrultusunda, Adada bir hava üssü kurmayı tasarlamaya başlamıştı. Ancak, İkinci Dünya Savaşı’nın ortaya çıkmasıyla birlikte İngilizler, bu tasarılarından vazgeçmiş ve hatta Ada’yı terk etmeyi bile düşünmüştü.⁽⁷⁾

Kaynaklar ve Dipnotlar

⁽¹⁾ Kıbrıs Sarmalı, Nasıl Bir Çözüm? Doç. Dr. Hüner Tuncer, Kaynak Yayınları, Genişletilmiş 2. Basım, Şubat 2005, İstanbul.

⁽²⁾ Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi (1878-1981) Mehmetçik ve Kıbrıs Türkü. Tarih Kitabı. Lise I, II, III’ler İçin. Dr. Vehbi Zeki Serter, Ozan Zeki Fikretoğlu, Lefkoşa.

⁽³⁾ 1960’da Adada İngiliz idaresinin son bulması ile 1963-1974 yılları arasında Rumların Türklere karşı uyguladıkları mezalim ve katliamlar yüzünden bu defa son büyük göç Adada Türk nüfus yapısını son derecede olumsuz etkiledi. Bugün 350 bin Kıbrıslı Türk yurt dışında yaşamaktadır. Bunun 200 bini Türkiye’de, 100 bini İngiltere’de, 35 bini Avusturya’da, 10 bini ABD ve Kanada ve 5 bini de diğer ülkelerde yaşamlarını sürdürmektedir (Kıbrıs’ta Savaş ve Barış. İbrahim Artuç, Kastaş Yayınları, 1989, İstanbul)

⁽⁴⁾ 1931’de yapılan sayımda toplam Ada nüfusu 348 bin olarak belirlenmişti. Bu nüfusun içinde Türklerin sayısı 47 bini köylerde ve 17 bini de kasabalarda olmak üzere 65 bin kişiydi. Bu miktar Ada nüfusunun %18’i anlamına geliyordu. Hâlbuki 1881 sayımında 186 bin olan Ada nüfusu içinde Türklerin sayısı 45 bin kişiydi (%24). Bu rakamlar açıkça Türk nüfusunun İngiliz döneminde azaldığını gösteriyor (Kıbrıs Fa-

ciası. Prof. Dr. Pierre Oberling, Çev: Prof. Dr. Fahir Armaoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990, Ankara).

(5) III. Makarios (13.8.1913-3.8.1977): Asıl adı Mihail Hristodulu Muskos. Kıbrıs Ortodoks Kilisesi başpiskoposu ve bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesi amacıyla başlatılan Enosis hareketinin önderleri arasında yer almıştır. Yoksul bir çobanın oğluydu. Kıbrıs'ta, Atina Üniversitesi'nde, sonra da Boston Üniversitesi İlahiyat Okulu'nda öğrenim gördü. 1946'da papazlığa atandı. 1948'de Kition (Larnaka) piskoposu, 18 Ekim 1950'de başpiskopos oldu. Grivas'ın kurup yönettiği EOKA terör örgütüne destek verdi. Mart 1956'da ayaklanma kışkırtıcılığıyla suçlanarak tutuklandı ve Seyşel Adaları'na sürgüne gönderildi. Ardından EOKA'nın silahlı eylemleri hızla tırmandı. Adaya dönmesine izin verilen Makarios Şubat 1959'da Enosis isteğinden vazgeçerek uzlaşmaya yanaştı. 13 Aralık 1959'da bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanlığına seçildi. Yardımcılığına ise Türk toplumundan Fazıl Küçük getirildi. Kısa bir süre sonra Makarios anayasanın değiştirilmesi yolundaki isteklerini gündeme getirdi. Aralık 1963'te başlayan Türklere yönelik saldırılar, iki toplum arasındaki çatışmaları hızla tırmandırdı. Toplumlararası anlaşmazlıklar sürerken, Şubat 1968'de ikinci bir dönem için yeniden cumhurbaşkanı seçildi. Anlaşmazlıklara son vermek için başlayan toplumlararası görüşmeler iki toplumun ayrı yetkileri konusunda çıkmaza girdi. 1972 ve 1973'te Kıbrıs'ın öbür piskoposları tarafından istifaya çağrıldı. Ama 1973'te tek aday olarak üçüncü kez cumhurbaşkanlığına seçildi. Temmuz 1974'te Kıbrıs Rum Milli Muhafız Birliği'ne bağlı birlikler, Enosis'i gerçekleştirmek amacıyla Yunanistan'daki cunta yönetiminin planladığı bir darbe düzenledi. Makarios Malta'ya, ardından Londra'ya kaçtı. Darbeden birkaç gün sonra, Birleşmiş Milletler genel kurulunda yaptığı konuşmada, Kıbrıs'taki darbeyi, Yunan cuntasının yaptığını, garantör ülkeler olan, Türkiye ve İngiltere'nin Ada'ya müdahale etmesi gerektiğini söyledi. Türkiye Kıbrıs'a askeri bir müdahalede bulunarak adanın kuzeyinde ayrı bir Türk devletinin kurulmasını sağladı. Yunanistan'daki askeri cuntanın düşmesinden sonra Aralık 1974'te Kıbrıs'a dönen Makarios, Ada'nın bölünmemesine yönelik çabalarından bir sonuç alamadan öldü.

(6) Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü? Faiz Kaymak, İstanbul Yayınevi, 1968, İstanbul.

(7) www.eyvatan.wordpress.com

(8) www.historystudies.net

(9) İsimleri değiştirilen köyler şunlardı:

Lefkoşa: Alevga (Alevkaya), Ambeliku (Bağlıköy), Amadyes (Günebakan), Angolem (Taşpınar), Çamlıköy, Küçük Kaymaklı, Matyat, Dizdarköy, Ayyanni Selemani (Süleymaniye), Elye (Doğancı), Koççina (Erenköy), Kseroğno (Kurutepe), Luricina (Akıncılar), Mansura (Mansur), Mora (Meriç), Vroişa (Yağmuralan), Şillura (Yılmazköy), Denya, Ayakebir (Dilekkaya), Aysezomeno (Arılık), Beyköy, Abohor (Cihangir), Limnidi (Yeşilirmak), Gönyeli (Menderes), Magri (Küçükköy), Minareliköy, Bodamya (Dereliköy), Softalar (Düzova), Gaziveran, Karavostasi (Gemikonağı), Aymarina (Gürpınar)

Girne: Ağırda (Ağırdağ), Kambili (Hisarköy), Fota (Dağyolu), Arapköy, Lapta, Kömürçü.

Mağusa: Armadi (Kuzucuk), Artemi (Arıdamı), Aysimyo (Avtepe), Bladan (Çınarlı), Bahçalar, Çatoz (Serdarlı), Kurumanastır (Çukurova), Konedra (Gönendere), Galatya (Mehmetçik), Yenağra (Nergisli), Litrangomi (Boltaşlı), Livatya (Sazlıköy), Komikebir (Büyükkonuk), Krikyia (Kilitkaya), Görneç, Topçuköy, İpsillat (Sütlüce), Kaleburnu, Murata (Muratağa), Kukla (Köprü), Eftakomi (Yedikonak), Ayantroniko (Yeşilköy), Melunda (Mallıdağ), Singrasi (Sınırüstü), Stroncilo (Turunçlu), Avgalida (Ergazi), Ovgoroz (Kurtuluş), Pladanisyo (Balalan), Sandallar, Aystat (Zeybekköy).

Larnaka: Civisit (Cevizli), Alaminyo, arçoz, Pergama (Beyarmudu), Pirga (Çamlıbel), Köfünye (Geçitkale), Vuda, Dohni (Taşkent), Tatlısu, Terazi, Koşşi (Koçyatağı), Lefkara, Menu (Ötüken), Bahçalar, Anglisiya (Aksu), Ayana (Akhisar), Mormenekşe, Anafotya (Akkor).

Limasol: Alehtora (Gökağaç), Armenehor (Bulgurlu), Asomado (Gözügüzel), Aytuma (Mersinli), Bladanisya (Çamlıca), Siliku (Silifke), Koloş (Yunus), Civides (Aslandık), Polemitya (Binatlı), Malya (Bağlarbaşı), Çerkez, Piskobu (Yalova), Evdim (Düzkaya), Gilan (Ceylan), Paramal (Çayönü), Evdim Presyosu (Çeliktaş), Yerovasa (yerovası), Kandu (Çanakkale), Muttayaka (Mutluyaka), Monyat (Elmalı).

Baf: Agurso (Akarsu), Anatyu (Görmeli), Sarama (Kuşluca), Antroligu (Gündoğdu), Arodes (Kalkanlı), Ayanni (Aydın), Aysideros (Demirci), Aynikola (Esentepe), Ayorgi (Kavaklı), Mamundali (Soğucak), Galatarga (Yoğurtçular), Asproya (Aktepe), Dimi (Ovalık), Yayla (Yayla), Ciyas (Ceyhan), Falya (Gökçebel), Finike, Lukrunu (Olukönü), Girit Tera, Vreçça (Dağaşan), Evretu (Dereboyu), Kukla, Hirsofu (Altıncık), Koloni (Yolüstü), Zaharga (Tatlıca), Ayvarvara (Engindere), Mandria (Yeşildere), Melatya (Malatya), Stavrokonno (Aydoğan), Melandra (Beşikdere), Magunda (Yakacık), Prasyo (Yuvalı), Marunada (Uluçam). (Kaynak: www.historystudies.net).

gazete ve ajanslara beyanat vererek Türk temsilcisinin Adaya gelişi sırasında halkın soğukkanlı hareket etmesini, hiçbir tahrike cevap vermemesini, sulh ve nizamı bozabilecek taşkınlıklardan uzak kalmasını tavsiye ettiler.

Gündelik Türk gazeteleri de Türkiye temsilcisinin atanma haberini “Kıbrıs Türk tarihinde yeni bir devir açıldı; anavatanımız Kıbrıs idaresine fiilen iştirak etmiş *bulunuyor*” şeklinde verdiler.

Dr. **Fazıl Küçük**, “*Uzun ve çetin bir mücadeleden sonra, 80 senedir hasretini çektiğimiz Anavatanımızın müşfik kucağına girmiş bulunuyoruz. Akan gözyaşlarımız, dinmek bilmeyen acılarımız sona eriyor. Anavatan temsilcisi bilfiil bugün vazifesine başlıyor*” şeklinde konuştu.

1 Ekim 1958 günkü Halkın Sesi gazetesinin başlığı ise şöyleydi: “4 Haziran 1878: Anavatanından ayrı düşmenin acısı, 1 Ekim 1958 hürriyete, mesut günlere *doğru ilk adım*.”

Dr. **Fazıl Küçük**, Cumhurbaşkanı **Celal Bayar**’a, Başbakan **Adnan Menderes**’e ve Dışişleri Bakanı **Fatin Rüştü Zorlu**’ya çektiği sevinç ve tebrik telgraflarında şöyle diyordu: “Kıbrıs tarihinde başlayan yeni bir devrin bahtiyarlığı içindeyiz. *Yüz yirmi bin Türk Anavatanının müşfik kolları arasında mazinin acı ve elemelerini unutmuş bayram havası yaşamaktadır. Siz büyüklerimize bir kere daha itimat ve bağlılığımızı teyit eder, hürmetlerimizi sunarız.*”

Yunanistan ve Rum tarafı ise, Enosis’i öngörmediği için bu son tasarımı da reddetti.

Kaynaklar ve Dipnotlar

(1) Kıbrıs Meselesi 1954-1959. Fahir Armaoğlu, A.Ü.S.B. Fakültesi Yayınları, 1963, Ankara.

(2) Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, 1 Nisan 1954’de, Kıbrıs konusunda şöyle bir açıklamada bulunmuştu: “Dost ve müttefik Yunanistan’ın devlet adamlarıyla yapılan görüşmelerde, Kıbrıs üzerinde herhangi bir görüşme gerçekleştirilmemiştir. Bunun nedeni, Türkiye’nin, Kıbrıs sorunu diye bir sorununun var olmadığı görüşünde olması ... Günün birinde Kıbrıs’ın İngiltere ile görüşme konusu olması durumunda, doğaldır ki, bu Adada önemli bir Türk azınlığı bulunması bizim de söz sahibi olmamızı gerektirecektir. Kaldı ki, biz, bu Adanın bugünkü statüsünde bir değişiklik yapılması gerektiğini düşünmüyoruz (Kaynak: Kıbrıs Sarmalı, Nasıl Bir Çözüm? Doç. Dr. Hüner Tuncer, Kaynak Yayınları, Genişletilmiş 2. Basım, Şubat 2005, İstanbul).

(3) Self-determinasyon: Ulusların kendi geleceklerini belirlemesi kavramıdır. Kavram ilk olarak, “Wilson Prensipleri”nde ifade edilmiştir. Genel olarak, milletlerin kendi siyasal durumlarını, ekonomik, sosyal ve kültürel manada izleyecekleri yolu kendi iradeleriyle belirlemeleridir.

(4) Kıbrıs Faciası. Prof. Dr. Pierre Oberling, Çev: Prof. Dr. Fahir Armaoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990, Ankara.

(5) Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi (1878-1981) Mehmetçik ve Kıbrıs Türkü. Tarih Kitabı.

Lise I, II, III'ler İçin. Dr. Vehbi Zeki Serter, Ozan Zeki Fikretoğlu, Lefkoşa.

⁽⁶⁾ Kıbrıs'ta Savaş ve Barış. İbrahim Artuç, Kastaş Yayınları, 1989, İstanbul.

⁽⁷⁾ Türk Kamuoyunda Kıbrıs Algısı: 1958 Yılı Kıbrıs Mitingleri. Fevzi Çakmak, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü. (web.deu.edu.tr).

⁽⁸⁾ www.academia.edu

⁽⁹⁾ Gönderilen Yedek Subaylar şunlardı:

- Öğretmen Cahide Büyük,
- Yedek Subay Teğmen İsmail Büyük,
- Yedek Subay Teğmen Yakup Şen,
- Yedek Subay Teğmen Şükrü Özdemir,
- Yedek Subay Teğmen Necati Akar,
- Yedek Subay Teğmen Fevzi Başkan,
- Yedek Subay Teğmen Temel Naci Atalar,
- Yedek Subay Teğmen Cemal Ünsal,
- Yedek Subay Teğmen Remzi İpek,
- Yedek Subay Teğmen Halim Öktem,
- Yedek Subay Teğmen Zahit Pamukoğlu,
- Yedek Subay Teğmen Nihat Keklik (İlahiyatçı),
- Yedek Subay Teğmen Hüseyin Kaban (Gazeteci). (Kaynak: www.academia.edu)

⁽¹⁰⁾ wikipedia.org/wiki/Türk_Mukavemet_Teşkilatı

⁽¹¹⁾ Sina bölgesinde uzun süredir devam eden çatışmaları bahane eden İsrail, 29 Ekim 1956'da Mısır'a saldırmış ve bu saldırıdan yararlanan İngiltere ve Fransa da, Süveyş Kanalı bölgesini, güvenliği sağlamak bahanesiyle işgal etmişti. ABD'nin duruma çok sert tepki göstermesi üzerine İngiltere ve Fransa askerlerini çekmek zorunda kaldılar. İngiliz Hükümeti düştü ve İngiltere'nin Ortadoğu'daki etkinliği çok azaldı. Buna karşılık, Ortadoğu devletlerinin savunucusu tavrını takınan Sovyetler Birliği'nin itibarı arttı.

⁽¹²⁾ Kıbrıs Sarmalı, Nasıl Bir Çözüm? Doç. Dr. Hüner Tuncer, Kaynak Yayınları, Genişletilmiş 2. Basım, Şubat 2005, İstanbul.

karşılama hazır bulunuyorlardı. Kurmay Albay **Turgut Sunalp** komutasındaki Türk Alayı, vapurdan inip de yerlerini alınca alay bandosunun çaldığı İstiklal Marşı ile sancak töreni yapıldı.

Türk askeri birliği buradan hareketle saat 13.30 da liman kapısından çıkarak son haddini bulan coşkun tezahürat ve çiçek yağmuru altında, muntazam bir yürüyüşle Namık Kemal meydanına ulaştı. Alay Komutanı, Namık Kemal’in büstüne bir çelenk koyarak saygı duruşunda bulundu. Ayrıca liman kapısından çıkarken kurbanlar kesildi.

Türk Alayı daha sonra kendi bandosunun çaldığı marşlara ayak uydurarak Yeni Kapı dışındaki kamp yerine vardı. Burada KTK Federasyonu Başkanı Rauf Denktaş Kıbrıs Türkleri adına bir konuşma yaptı. Bu konuşmada Denktaş, Mehmetçiklere hoş geldiniz dedikten sonra şunları söyledi: “*Kıbrıs’ta sizin mevcudiyetiniz bize 26 milyonluk bir kuvvet, 26 milyonluk bir iman, 26 milyonluk bir güven getirmiştir. Bundan sonra terk edilmiş bir Türklük değil, Kıbrıs’ta Türklük şerefi ile yaşamaya azimli, Türklüğü için daima çarpışmaya hazır kuvvetli bir Türk topluluğu bulacaksınız. Sizi burada barışın gözcüleri olarak selamlıyoruz ve kucaklıyoruz.*”⁽²⁾

Türk Alayı saat 15.00’te Lefkoşa’ya doğru yola çıktı. Lefkoşa’ya, Geçitkale, Serdarlı ve Değirmenlik yolu ile gidilerek Kuzey Mesarya Ovasındaki Türk köylerinin Mehmetçiğe olan özleminin bir dereceye kadar gidermeleri sağlandı. Yol üzerindeki Türk köylerinden kendi araçlarıyla geçen Türk Alayı coşkulu, büyük kalabalıklar tarafından karşılandı. Alay saat 17.30’da Lefkoşa’ya vararak, kendine tahsis edilmiş olan kampa yerleşti.

Böylece 82 yıl önce Kıbrıs’tan geçici olarak ayrılan Türk Askeri, 16 Ağustos 1960 tarihinde yeniden Adaya dönmüştü. Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı, Kıbrıs’ta barışın ve kardeşliğin bekçiliğini yapmak ve Ada halkının huzur ve emniyetini garanti altına almak amacıyla anlaşmalar gereğince bugün de Adada bulunmakta ve şerefli görevini sürdürmektedir.

Kaynaklar ve Dipnotlar

(1) Londra Anlaşması için Başbakan Adnan Menderes ve refakatindekileri götüren THY’nin “Sev” uçağı 17 Şubat 1959 günü Londra Gatwick havalimanı civarında düştü. 5 mürettebat ve 9 yolcu öldü. Kazada, Başbakan Adnan Menderes hafif yaralarla kurtuldu. Londra Antlaşması, 19 Şubatta imzalandı. Menderes antlaşmayı tedavi altında bulunduğu London Clinics’te imza etti (Kaynak: Kıbrıs’ta Türkler, 1570-1878: 308 yıllık Türk Dönemine Yeni Bir Bakış. Ahmet C. Gazioğlu, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), 1994, Lefkoşa).

(2) Kıbrıs Faciası. Prof. Dr. Pierre Oberling, Çev: Prof. Dr. Fahir Armaoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990, Ankara.

(3) Kıbrıs’ta Türkler, 1570-1878: 308 yıllık Türk Dönemine Yeni Bir Bakış. Ahmet C. Gazioğlu, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi (CYREP), 1994, Lefkoşa.

varları toptan yıkılmıştı. Ölü sayısı çok, bazıları hâlâ vuruldukları yerde yatıyorlar.”

ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı **George Ball** da o günlerde Kıbrıs'a gelmişti. Katliamı önlemek, Türkiye ile Yunanistan ve Kıbrıs arasında bir çatışmaya engel olmak çabasında idi. Sonradan “*The Past Has Another Pattern*” adıyla yayınlanan anılarında, o günlerdeki Kıbrıs'taki göreviyle ilgili olarak şunları yazacaktı;

“Adanın güneyindeki Limasol'da bir katliam yapılmıştı. Elliye yakın Türk öldürülmüştü. Bunlardan bir kısmının evleri buldozerlerle yıkılarak yerle bir edilmiş ve içindkiler enkaz altında kalarak hayatlarını yitirmişlerdi...Makarios'un tek derdi muhtemel bir Türk müdahalesini önleyebilmek ve böylece Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türkleri büyük bir zevkle rahat rahat katletmeye devam edebilmelerini sağlamaktı...”⁽³⁾

Yeşil Hat'tın çizilmesinden sonra Makarios, 1 Ocak 1964'de Garanti ve İttifak Antlaşmalarını tek taraflı olarak feshettiğini açıkladı. Bu duruma Yunanistan da destek verdi. Böylece, bu tarihte Kıbrıs Cumhuriyeti fiilen çökmüş oluyordu.

Aralık 1963 olaylarının sonucunda Kıbrıslı Türkler kendilerini savunabilecekleri bölgelere çekilmiş ve böylelikle Kıbrıs'ın ikiye bölünme olgusu, aslında 1974'de değil, 1964'de gerçekleşmiştir.

Kıbrıslı Rumların Türklere karşı giriştiği bu katliam eyleminin hiçbir devlet tarafından kınanmaması, tarihe acı bir gerçek olarak geçti.

Kaynaklar ve Dipnotlar

⁽¹⁾ Kıbrıs Sarmalı, Nasıl Bir Çözüm? Doç. Dr. Hüner Tuncer, Kaynak Yayınları, Genişletilmiş 2. Basım, Şubat 2005, İstanbul.

⁽²⁾ Kıbrıs Faciası. Prof. Dr. Pierre Oberling, Çev: Prof. Dr. Fahir Armaoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990, Ankara.

⁽³⁾ Kıbrıs'ta Savaş ve Barış. İbrahim Artuç, Kastaş Yayınları, 1989, İstanbul.

Plaza Raporu (26 Mart 1965)

BM Genel Sekreteri **U Thant**, 1964 yılında “Kıbrıs Özel Temsilcisi” olarak **Galo Plaza Lasso**’yu atamıştı. Plaza, Kıbrıs’la ilişkin raporunu 26 Mart 1965’te Genel Sekreter’e sundu. Plaza raporunda;

- Makarios Yönetimi’ni yasal olarak tanımlamakta, Rumların uyguladıkları tüm şiddet eylemlerine karşın, Makarios’un görüşlerini desteklemekte,
- 1960 Antlaşması’nın bundan böyle uygulanabilirliğinin kalmadığını,
- Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıslı Rumlarla eşit ortaklar değil, Kıbrıs Rum Devleti’nde yaşayan azınlık olduğunu belirtmekteydi.

Rapor, Türkiye açısından büyük bir düş kırıklığı yarattı. Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi ise, raporu yapıcı olarak değerlendirip olumlu karşıladılar.⁽⁵⁾

Birleşmiş Milletler Kurulu’nun 16 Aralık 1965 Tarihli Kararı

Aralarında Hindistan, Mısır ve Yugoslavya’nın da bulunduğu 22 Asya-Afrika ülkesi (üçüncü dünya ülkeleri) BM Genel Kurulu’na Türkiye aleyhine bir karar tasarısı sundular. Tasarı, Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahale hakkının engellenmesiyle ilgiliydi. Tasarı 16 Aralık 1965 günü BM Genel Kurulu’nda tartışıldı ve şu karar alındı: “*Tüm BM üyeleri, Kıbrıs Cumhuriyeti’nin egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı göstermek ve herhangi bir müdahaleden kaçınmak durumundadır.*”

Görüldüğü gibi, BM Genel Kurulu Kıbrıs’ın tam egemen bir devlet olduğunu belirterek, herhangi bir dış müdahaleye karşı çıkmakta ve 1959 Londra Antlaşmalarının varlığını reddetmekteydi. Tümüyle Makarios’un görüşlerini içeren bu karar, BM’nin aldığı kararlar içinde, Türkiye ve Kıbrıslı Türkler açısından en olumsuz olarak tarihe geçti.⁽⁷⁾

Türkiye Başbakanı **Süleyman Demirel**, Türkiye’nin görüşlerini şu sözlerle açıkladı: “*Karar, hakka, hukuka, uluslararası antlaşmalara aykırıdır. Antlaşmaların verdiği haklarımızın ortadan kalkması söz konusu değildir.*”

Kaynaklar ve Dipnotlar

⁽¹⁾ BM Güvenlik Konseyi’nin “Barış Gücü”nün görev süresinin uzatılması konusundaki kararlarında, Kıbrıs Rum Yönetimi’nden “Kıbrıs Hükümeti” olarak söz edilmektedir. Barış Gücü’nün Adadaki görev süresi, Güvenlik Konseyi’nin kararlarıyla, altışar aylık sürelerle bugüne değin uzatılmıştır.

⁽²⁾ Kıbrıs’ta Savaş ve Barış. İbrahim Artuç, Kastaş Yayınları, 1989, İstanbul.

(3) “Truman Doktrini”ni uygulamak amacıyla Türkiye ile ABD arasında imzalanan 12 Temmuz 1947 tarihli “Yardım Anlaşması” uyarınca, Türkiye’ye bu anlaşma ile verilmiş olan askeri malzeme, verildiği amacın dışında başka hiçbir amaçla kullanılamayacaktı.

(4) O tarihlerde hükümet düzeyinde kalan ve basına açıklanmayan her iki mesaj, kamuoyunca bilinmediği için İnönü’nün gazetecilere verdiği mesaj tam manasıyla anlaşılammıştı. Ama olaydan bir buçuk yıl sonra 13 Ocak 1966’da Hürriyet gazetesinin Johnson’un mesajını ele geçirip yayınlanması kamuoyunda büyük bir tepkiye neden olacaktı. Bundan sonradır ki, ABD’yi zengin ve sadık bir müttefik olarak görenlerin kafasında bile bir soru işareti olacak, hiçbir koşul olarak ABD’ye hayranlık duyanlarda bile bazı tatsız çağrışımlar yapacaktı. Sonradan Johnson Mektubunun yayınlandığı 1966 yılının, Türk-Amerikan ilişkilerinde bir dönüm noktası oluşturduğu ve dünyada “Go Home” olarak simgeleşen Amerikan aleyhtarlığının Türk halkında ancak bu tarihten sonra başladığı kesindir.

(5) Kıbrıs Sarmalı, Nasıl Bir Çözüm? Doç. Dr. Hüner Tuncer, Kaynak Yayınları, Genişletilmiş 2. Basım, Şubat 2005, İstanbul.

(6) Pilot Yüzbaşı Cengiz Topel’in Katledilmesi: 8 Ağustos 1964’de Kıbrıs Harekâtı sırasında Eskişehir’den Kıbrıs’a, dörtlü kol komutanı olarak gönderildi. F-100 uçağıyla uçuş esnasında uçağı yerden isabet alarak düşürüldü. Paraşütle atlamayı başardı, fakat Rumlar tarafından esir alındı. Uluslararası savaş hukukunun esirleri kapsayan maddelerine aykırı olarak yapılan işkenceler sonucu şehit edildi. Kıbrıs’taki ilk Türk hava harp kaybı olan Cengiz Topel’in hastanede öldüğü açıklandı. Naaşı, ısrarlı girişimler sonucu 12 Ağustos 1964 tarihinde Rumlardan alınabildi. Kıbrıs’ta, Adana’da, Ankara ve İstanbul’da yapılan törenlerden sonra 14 Ağustos 1964’de Edirnekapı’daki Hava Şehitliği’nde toprağa verildi.

Cengiz Topel’in Otopsi Raporu (Kaynak: www.tayyareci.com)

Şehidin cesedi, 11 Ağustos 1964’te Uluslararası Kızıl Haç’tan Mr. Boisser ve Mr. Andre tarafından Lefkoşa Rum Hastanesi’nden alınarak saat 22.00’a doğru Lefkoşa Genel Hastanesi’ne bir tabut içinde çıplak olarak getirilmiştir. Muayenenin tarihi 11 Ağustos 1964 saat 22.30’dur. Yapılan muayene sonucunda aşağıdaki otopsi raporu yazılmıştır.

Müteveffanın Adı: Hakkı Cengiz TOPEL

Cesedin Kimliğini Tanıyan Şahıs: Tğm. Yalçın Oray, Kıbrıs Türk Alayından

Yaş ve Cinsiyeti: 29, Erkek

Boy: 1.70

Göz rengi: Kahverengi

Saç rengi: Açık Kahve

Takribi Ölüm Zamanı: 6-48 saat evvel

Otopsi, Dr. Mustafa Fahri Dikengil tarafından; Danimarka Askeri Birliği doktorlarından Bnb. Kristensen Peter ve Tğm. Sorensen, Türk Alayı doktorlarından Cerrah Yzb. Yaşar Kılıçaslan, Kızılay Hastanesi doktorlarından Cerrah İsmail Hakkı Ömerci ve Kıbrıs Türk Genel Hastanesi doktorlarından Cerrah Kaya Bekiroğlu’nun huzurunda yapılmıştır.

1. Cesedin Dış Muayenesi: Sağ göz kapaklarında morluk ve göz beyazı altında kanama mevcuttur. (Künt bir darbe ile meydana gelmiştir.) Sağ burun deliğinde kan mevcuttur. Başın saçlı derisi muttad olmayan şekilde iki şakak arası kesilerek birleştirilmiştir. Çene kemiğinin her iki tarafında ve çene ucunda deride sıyrık ve yaralar görüldü. Sol göz kapağı üzerinde kesik yara. Boyunda troid kırırdağında Pubis kemiğine kadar uzanan ve orta hatta dikilmiş otopsi kesiti. Boyunun bütün sağ yanını kapsayan ekimoz sahası ve ciltte sıyrık yara. Bütün sağ omuz ve kürek kemiği sahasını kaplayan ekimoz sahası(vuruk). Sağda arka axilla hattı ve 19'uncu kaburga üzerinde kenarları ekimotik 1.5x1/2 cm boyutunda kurşun deliği. (Bu delik ölümden sonra her iki tarafa doğru kesilerek genişletilmiştir.) Sağ ön axilla hattı ve 19'uncu kaburga üzerinde 1/2 cm çapında kenarları emikozlu ikinci bir kurşun deliği. Solda sekizinci kaburga üzerinde, bel kemiğinden 2 cm. uzakta bir kurşun deliği ile orta axilla hattı ve aynı kaburga üzerinde kurşun çıkış deliği. (Bütün bu kurşun delikleri hayatta iken yapılmıştır.) Her iki kol kubital çukurlar ve sağ sırtında injeksiyon delikleri, sağ el sırtında emikoz ve sol elde ödem. Sırtta post mortem morluk. Sağ kolun ortasından başlayıp yukarıya omuza ve bunun çevresinden sağ kürek kemiğinin alt ucuna kadar uzanan post mortem yapılmış bir cilt kesiti. Sağ kaburga boyunca devam eden bir Torakotomi kesiti. (Hayatta ve ameliyat esnasında yapılmış ve muntazam dikilmiştir)

Skrotumda emikoz. Sol uyluğum orta ve arka yüzünde bir cm. çapında bir kurşun yarası. Bu yaranın kenarları her iki tarafa uzatılmıştır. Uyluğun 1/3 üst kısmında ve önde 2 cm. çapında ikinci bir kurşun yarası görülmüştü. Bu kurşun yarasını çevreleyen cilt, emikozludur. Sol uyluktaki kurşun delikleri, giriş ve çıkış delikleridir. Sağ kolun 1/3 üst dış kısmında 1/2 cm çapında, kenarları ekimozlu cilt görüldü ki bu da hayatta iken meydana gelmiştir.

2. Cesedin Röntgen Muayenesi: Sağ kürek kemiğinde muteaddid kırıklar tespit edildi. Sağ 6, 7 ve 8'inci kaburgaların arka uçları kırılmıştır. Bu yara da ölümden sonra kesilerek genişletilmiştir.

3. Cesedin İç Muayenesi: Sağ omuzda evvelce tarif edilen morluğun derinliklerinde, adaleler içinde mebzul kanama mevcuttur. Keza sağ kürek kemiğinin alt yarısı parçalanmıştır. Cesedin evvelce tarif edilen orta hattaki otopsi kesitinin dikişleri kesilerek açıldı ve göğüs kafesinin kesik duran ön kısmı yerinden dışarı alındı. Her iki pleura boşluğunda "kesik" duran akciğerler ve beyin dışarı alındı. (Bu uzuvlar otopside sonra göğüs boşluğuna konmuştur.) 4'üncüden 7'inciye kadar kaburgaların arka uçlarının kırık olduğu görüldü. Keza bu hizada parietal pleura ile interkostal adalelerin yırtılmış olduğu tespit edildi. Bu civardaki göğüs duvarı içinde kanama görüldü. (Bu yara sahası daha önce 8'inci kaburga ve bel kemiği yanı civarında tarif edilen kurşun deliğine tekabül ediyor.)

Sağda torakotomi hattına tekabül eden yerdeki pleuranın içten cerrahi dikiş ile dikildiği görüldü. Göğüs duvarının iç yüzünde evvelce 11'inci kaburganın ön koltuk altı bölgesinde tarif edilen kurşun yarasına tekabül eden bir kurşun çıkış deliği görülmüştür.

Evvelce otopsi esnasında kesilerek çıkarılan sağ akciğerin üzerinde müteaddid katgüt cerrahi dikiş iplikleri görülmüştür. Dikişlerin cerrahi müdahale esnasında ya-

pıldığı aşıkardır. Akciğer, bundan önceki otopsi esnasında bu dikişler hizasından müteaddit yerlerden kesilmiştir. Tarafımızdan bu akciğere yapılan müteaddit kesikler akciğer nescinde kanama sahaları gösteriyor. Bu kanama sahalarının kurşun yaralaması neticesinde meydana geldiği aşıkardır. Bu bölgenin akciğer nesci çok gevşektir.

Sol göğüs duvarının 8’inciden 10’uncuya kadar kaburgalar hizasına kadar uzanan bir sahada pleura altında taze kanama sahaları tespit edildi. Bu arızalar evvelce tarif edilen sol göğüs duvarındaki kurşun yaralarına tekabül etmektedir. Sol akciğerin alt fussurunda mediastinal bölgesinin nesci içinde kanama görüldü.

Kalp yerinde bırakılmıştır. Kalbin ön yüzünde epicardium üzerinde bir iki kesit görülmüştür. Kalbin pulmoner arter kolları evvelce yapılan otopsi esnasında kesilmişti. Sol diafragma adalesi içinde taze kanama görülmüştür. Karaciğerde müteaddit kesikler mevcuttur. Bunlar önceki otopsi esnasında yapılmıştır. Karaciğerde herhangi bir yaralanma mevcut değildir. Karın boşluğunda ve diğer karın organlarında patolojik bir bulgu tespit edilmedi.

Başta saçlı derideki dikiş sicimleri kesilmiş ve kesik kafatası kaldırılmıştır. Kafa kemiklerinde kırık veya başka bir harabiyet görülmediği gibi daha önce göğüs boşluğuna yerleştirilmiş olan beyin parçalarının maddesinde de patolojik bir bulgu tespit edilmemiştir.

Husyeler ve torbalar muayene edildi; fakat bir gayri tabiiyet görülmedi. Makdülün dış, el, tırnak ve tabanları muayene edildi fakat patolojik bir bulgu tespit edilmedi.

4. Netice: Boynun sağ yanındaki sıyrık ve ekimoz sahası bu bölgeye yapılmış bir travma ile ilgilidir. (Düşme veya vuruk) Sağ gözdeki morlukta, göze sert bir cisimle vurma neticesi ile meydana gelmiştir. (Düşme veya dövme) Sağ omuzdaki vuruk saha ile kürek kemiğinin kırılması bu sahaya künt bir cisimle vurma neticesi meydana gelmiştir. (Düşme veya bu sahaya vurma) Göğsün sağ yanında 11’inci kaburga üzerinde arkada ve önde görülen kurşun delikleri, arkadan atılan bir kurşunun, arkadan öne ve yukarıdan aşağı doğru bir geçit takip ederek sağ kaburgaların arka uçlarını da kırdıktan sonra, sağ akciğerin alt fussunu parçalamış ve ön yandan çıkmıştır. Sol yandaki delikleri de, arkadan atılan bir kurşunun, yukarıdan aşağıya ve arkadan öne bir geçit takip ederek göğüs duvarı içinden geçip önden çıktığı bir deliktir. Bu kurşunun yaptığı sarsıntı neticesi sol akciğerin alt fussunda kanama yapmıştır. Sol bacaktaki iki kurşun yarası giriş ve çıkış deliklerinin, merminin arkadan öne ve aşağıdan yukarıya doğru bir seyir takip ettiğini gösteriyor.

Hulusa olarak, maktulün yakın bir mesafeden ve arkadan ateşli bir silahla vurulduğu ve cerrahi müdahaleye rağmen aldığı yaralardan öldüğü anlaşılmaktadır. Sırttaki mermi giriş deliklerinin yerlerinde maktule muhtelif istikametlerden ateş edildiğini farz edebiliriz. Sağ göğüsteki yaranın arkadan öne, yukarıdan aşağıya istikametinde atılmış bir kurşun tarafından, sol göğüsteki yaralar ise yine kurşun arkadan öne ve yukarıdan aşağıya bir istikamette atılmasıyla meydana geldiğini kabul ediyoruz. Sol bacaktaki yaralar yine arkadan öne; fakat aşağıdan Yukarıya doğru bir istikamette atılmıştır.

Vurmada kullanılan silaha gelince; bunun piyade tüfeği gibi kuvvetli bir silah olma-

dığı; otomatik olmadığı ve keza yakın mesafeden ateş edilen bir silah olduğu kabul edilmiştir.

Dr. Mustafa F. Dikengil

Dr. Kristensen Peter Major (UNFICY)

Dr. Soensen Finn H. (UNFICY)

Dr. Yaşar Kılıç Arslan (Türk Alayında Yüzbaşı)

Dr. İsmail Hakkı Örmeci (Kızılay İlk Yardım Hastanesi Başhekimi)

Dr. Kaya Bekiroğlu (Kıbrıs Türk Genel Hastanesi Kd. Operatörü)

⁽⁷⁾ Gerçekten Grivas dikkati çekecek kadar hızla güçlenmekteydi. 1966 yılı sonlarında Londra Anlaşması gereği Kıbrıs'ta bulunan 950 kişilik Yunan Alayı dışında, Grivas Ada'ya 20.000 Yunan askeri getirtmiş, 10.000 kişilik resmi Rum Milli Muhafız Ordusu'nu da kendi emrine almıştı. Bu kuvvetler otomatik silahlar, topçu ve zırhlı araçlarla donatılmıştı.

Onun yanına gittim. Son bir defa daha anneciğimi görmek için gitmiştim. Yüzü tamamen erimiş, saçlarının bir kısmı yanmıştı. Elbisesi olduğu gibi duruyordu. Ondan sonrasını hatırlamıyorum.”

Sandallar ve Muratağa Katliamı

13-14 Ağustos 1974 günü EOKA-B militanları Yunan askerlerinin desteğinde Mağusa'ya bağlı Sandallar köyü basıldı. Buradaki köylüler Muratağa (Marata) köyüne götürüldü. 89 Kıbrıslı Türk, kadın, çocuk, ihtiyar ayrımı yapılmaksızın katledildi. Katliamdan 7 kişi kurtulabildi. Katledilen Türkler buldozerler kullanılarak, topluca gömüldüler. Toplu mezar açıldığında cesetlerin büyük çoğunluğunun parçalanmış hâlde olduğu görüldü. Bu durum, katliamda kesici aletlerin de kullanıldığını gösteriyordu.

Taşkent (Dohni) Katliamı

14 Ağustos 1974 günü saat 11.00 sıralarında, Larnaka'ya bağlı Taşkent (Dohni) köyüne gelen EOKA-B militanları ile Yunan askerleri, önce köydeki tüm evlere girerek değerli eşya ve paraları aldılar. Sonra da tüm köylüleri toplayarak 50 yaşına kadar olan erkekleri ayırıp bir otobüse koyarak Limasol'a doğru yola çıkardılar. Yol üzerinde önceden hazırlanmış çukur yanında otobüsten indirilen soydaşlarımızın önce üzerlerindeki değerli eşyaları, paralarını aldılar ve daha sonra da soydaşlarımızı otomatik silahlarla katledilip çukura topluca gömdüler.

Kaynaklar ve Dipnotlar

⁽¹⁾ Gerçekten Grivas dikkati çekecek kadar hızla güçlenmekteydi. 1966 yılı sonlarında, Londra Anlaşması gereği Kıbrıs'ta bulunan 950 kişilik Yunan Alayı dışında, Grivas Ada'ya yirmi bin Yunan askeri getirtmiş, on bin kişilik resmi Rum Milli Muhafız Ordusu'nu da kendi emrine almıştı. Bu kuvvetler, otomatik silahlar, topçu ve zırhlı araçlarla donatılmıştı.

⁽²⁾ BM'in 5950 sayılı ve Eylül 1964 tarihli raporu, Yunan Cuntasının Kıbrıs'a gönderdiği silah, araç, gereç ve personeli gözler önüne sermektedir: “BM gözlemcileri, Kıbrıs Hükümetinin Temmuz ayı boyunca Limasol limanından büyük miktarda silah ve askeri gereç getirdiğini saptamışlardır. Aynı yolla Yunanistan'dan da beş bin kişi Adaya getirilmiştir. Bunların bir kasa içinde yaklaşık üç bin ton civarında olduğu tahmin edilmektedir.” (Kaynak: Kıbrıs'ta Savaş ve Barış. İbrahim Artuç, Kastaş Yayınları, 1989, İstanbul).

⁽³⁾ Kıbrıs Sarmalı, Nasıl Bir Çözüm? Doç. Dr. Hüner Tuncer, Kaynak Yayınları, Genişletilmiş 2. Basım, Şubat 2005, İstanbul.

⁽⁴⁾ Türk toplumunun içinde bulunduğu durum, yine BM raporunda ortaya konmaktaydı:

- a. Yılın birinci yarısında tarım ve endüstride meydana gelen zararlara ek olarak, Türk Toplumunu diğer gelir kaynaklarını da kaybetmiştir. Bunlar içerisinde Kıbrıs hükümetinde ve Kıbrıs Rum bölgesindeki kamu ve özel firmalarda çalışmakta olan dört bin kişinin maaşları da vardır.
- b. Türk memurları ölüm tehdidiyle görevlerinden uzaklaştırılmışlardır.
- c. Kıbrıs Türk bölgesinde açlık görülmemekle birlikte, kısıntılar yüzünden ciddi rahatsızlıklar vardır.
- d. Kıbrıs Türk bölgesine çimento, demir, tel, elektrik malzemesi vb.nin girmesi yasaklanmıştır.
- e. Doğan Türk çocukları Kıbrıs vatandaşı olarak kayda bile geçirilmiyor, Kıbrıs Türk'üne pasaport verilmiyor.

Kanlı Noel ile Erenköy Savaşı arasındaki sekiz aylık sürede Türk toplumunun kayıpları dikkat çekiciydi: 109 yerleşim biriminde Türklere ait 527 ev tahrip edilmiş, geride kalan 2000 konut da hasara uğratılmıştı. 25 bin Türk başka yerlere göç etmek durumunda kalmış, 23 bin 500 kişi de işsiz duruma düşmüştü. (Kaynak: Kıbrıs'ta Savaş ve Barış. İbrahim Artuç, Kastaş Yayınları, 1989, İstanbul).

⁽⁵⁾ ABD Büyükelçisi Başbakan Demirel'i ziyaret ederek, Başkan Johnson'un çıkarmaya karşı olduğunu bildirdi. 20 Kasım 1967'de ABD Başkanı Johnson, Demirel'e de bir mektup göndererek, "NATO'ya ait silahları ve teçhizatı, Kıbrıs için kullanmayın" dedi. (Kaynak: Satılık Ada Kıbrıs. Erol Mütercimler, Alfa Yayıncılık, İnceleme-Araştırma Dizisi, 2007, İstanbul.)

Kaynaklar ve Dipnotlar

⁽¹⁾ E. Tümg. A. Fikret Atun. Kıbrıs'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi. Türkiye Emekli Subaylar Derneği, Stratejik Araştırma Merkezi (TESSAM), TESSAM Kültür Yayınları, No:1, Ocak/2008, Ankara.

⁽²⁾ Münhasır Ekonomik Bölge (Exclusive economic zone-EEZ): Münhasır Ekonomik Bölge kavramı 1982 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ile düzenlenmiştir. Karasularının ötesinde ve bu sulara bitişik, belirlenen özel hukuki rejime tabi ve sahildevletinin hakları ve yetkileri ile diğer devletlerin hakları ve serbestliklerinin belirlendiği bölgeyi ifade etmektedir.

Münhasır ekonomik bölge kıyı devletinin sahil şeridinden itibaren başlar ve 200 millik bir alanı kapsar. Bu alanda sahildevletleri sınırlı bir egemenlik hakkına sahiptir.

Deniz Hukuku Sözleşmesine göre, sahildevletleri bu bölgede;

- Deniz yatağı üzerindeki sularda, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile ilgili faaliyetlerde bulunmak;
- Sudan, akıntılardan ve rüzgârlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmak,
- Suni adalar, tesisler ve yapılar kurmak ve bunları kullanmak; denize ilişkin bilimsel araştırma yapmak haklarına sahiptir.

Rum Yönetim, Kıbrıs'ın yegâne temsilcisi olarak Ada'nın kaynaklarını istediği gibi kullanabileceğini iddia etmektedir. Türkiye ise, Ada'ya ait zenginliklerin, Ada'daki her iki halka da ait olduğunu ve Kıbrıs'ın nihai statüsü belirlenmeden bu zenginliklerin Rum Yönetimi tarafından işletilmesinin doğru olmayacağını belirtmektedir.

⁽³⁾ Prof. Dr. Derviş Manizade Atatürk'ün Kıbrıs'a bakışını bir hatıra ile şöyle anlatmaktadır: Akdeniz de yapılan bir tatbikatı izleyen Atatürk etrafında bulunan subaylara:

“Türkiye'nin yeniden işgal edildiğini ve Türk kuvvetlerinin sadece bu bölgede direndiğini düşünelim, ikmal yollarımız ve imkânlarımız nelerdir?” sorusunu sorar.

Subaylar birçok görüş ve düşünce ileri sürerler, Atatürk hepsini sabırla dinler, sonra elini haritaya uzatır: “Arkadaşlar, Kıbrıs düşmanın elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs'a dikkat ediniz, bu ada bizim için önemlidir” der. (Atatürk ve Unutulmaz Anıları. Ahmet Gürel, Bülent Türker, Nisan 2009, İstanbul, Kıbrıs, Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılaplarının Kıbrıs'ta Uygulanması. Dr. E. Tuğg. Erdal Yurdakul. Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi (8-12 Aralık 2003) Ankara, s. 553.

⁽⁴⁾ ABD Büyükelçisi Roger Paul Davies, 19 Temmuz 1974 günü Büyükelçilik binasının karşısındaki inşaattan atılan ateşle öldürüldü.

⁽⁵⁾ Kıbrıs Faciası. Prof. Dr. Pierre Oberling, Çev: Prof. Dr. Fahir Armaoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1990, Ankara.

⁽⁶⁾ 30 Sıcak Gün. Mehmet Ali Birand, Milliyet Yayınları, Belge Kitaplar:1, İkinci Baskı, Ekim 1975.

⁽⁷⁾ Kıbrıs Barış Harekâtı ve Gazi Mağusa Savunması. Dr. Oğuz Kalelioğlu, Yeni Zamanlar Dağıtım, 2011.

Gönyeli Grubu o gün tamamen mevzilerinde kaldı. Bugünkü çarpışmalarda en fazla kaybı 50. Piyade Alayı'nın 2. Taburu verdi. Tabur'dan 16 er şehit olurken 3 subay, 52 er yaralandı.

16 Ağustos günü KTKA'nın Alayköy'ü ele geçirmesi için saat 06.00'da iki jet uçağı tahsis edildi. Gelen uçaklar Yunan Alayı'nı ve Alayköy'ü bombaladılar. Saat 07.30'da Kolordu Komutanı, Alay Komutanı'na telefon ederek “Yunan Alayı'nın imha edilmesi ve kampın ele geçirilmesini” emretti.

Saat 10.00'da ilk jet uçaklarının gelmesiyle Alay'ın bütün birlikleri taarruza başladılar. 50. Piyade Alayı'nın 2. Taburu'nun güneyden dil okulu yönündeki Yunan Alayı'nı kuşatıcı taarruzları gelişmeye başladı.

Ortaköy Grubu, Bellapais yolunu kesti. Üç Tepeleri (Keşif Tepe) ve Hastane Tepe'yi ele geçirdi. Bu arada Lefkoşa hapisanesi ve havalimanının gerilerinden birliklerimiz üzerine yoğun topçu ateşi başladı. Saat 15.30'da havalimanı taarruzu süratle gelişti. Grubun ileri unsurları dil okuluna 300-400 metre yaklaştı. Yolun güneyindeki tepeye taarruz için hazırlık yapılıyordu. Bu arada Ortaköy Grubu, hedeflerinin tamamını ele geçirdi.

Saat 16.00'da Yunan Alayı tamamen kuşatıldı. Buradaki RMMO Karargâhı imha edildi. Bu arada Kolordu Komutanlığı 6 tanklık bir birliği Alay emrine verdi. Alay Komutanı tankların ikisini Keşif Takımına, dördünü ise Gönyeli Grubu'na gönderdi. Aynı saatlerde Havalimanı Grubu, dil okulunu ele geçirerek tepeye Türk bayrağını dikti.

Gönyeli Grubu 4 tank ile Yunan Alay Kampındaki Kilise Tepe'ye taarruz ederken keşif takımı aynı anda Sunalp Kamp'ndan Yunan Kampına taarruza başladı. Bölgede çok kanlı muharebeler gerçekleşti.

Saat 15.50'de Gönyeli Grubu Komutanı Kilise Tepe'nin ele geçirildiğini ve Yunan Alay Karargâh binasında bulduklarını belirtti. Kilise Tepe'ye de Türk bayrağını dikti. Böylece, Alay'a verilmiş olan görev kısa zamanda başarıyla yerine getirilmiş oldu.

Aynı gece saat 22.00'de Alay emrine verilmiş olan 14. Piyade Alayı'nın 6. Bölüğü gece karanlığında sızarak Alayköy'ün güneyindeki hâkim arazi kesimini ele geçirdi ve buradaki RMMO birliklerinin hepsi karşılık vermeden teslim oldular.

Bu muharebelerde Yunan Alayı 158 ölü verdi. Alay Komutanı sancağını dahi alamadan kaçmak zorunda kaldı. Yunan Alayı'nın sancağı Türk birliklerinin eline geçti. Sancak daha sonra Türk Genelkurmay Başkanlığı'na gönderildi.

Kaynaklar ve Dipnotlar

(1) Yavru Vatan Kıbrıs'ta Zaferin Hikâyesi. Cumhurbaşil, Genelkurmay Basımevi, 1999, Ankara.

(2) Satılık Ada Kıbrıs. Erol Mütercimler, Alfa Yayıncılık/İnceleme-Araştırma Dizisi, 2007, İstanbul.

⁽³⁾ Kolordu Taktik Karargâhı'nın Ada'ya intikalini Kolordu İstihbarat ve İstihbarata Karşı Koyma Şube Müdürü olan, o günkü rütbesiyle Kurmay Albay Muzaffer şöyle anlatmaktadır: Saat 10.30, 6. Kolordu Komutanı Korgeneral Nurettin Ersin ve Taktik Karargah Personeli ile 2. Komando Taburu 2. sorti olarak Pınarbaşı Havaalanı bölgesine helikopterlerle inmeye başladılar. İlk sortide baskına uğrayan Rumlar 2. sortide helikopterleri uçaksavarlarla şiddetli bir ateşle karşıladı. Pınarbaşı Meydanına inildiğinde her yer yangın yerine dönmüştü. Meydan Rum topçusu, havanı ve tanksavarlarıyla yoğun ateş altındaydı. Mucize olarak helikopterler önemli isabetler almadılar. 3. sorti için Ovacık'a dönmeye başladılar. İnme, helikopterler kızaklarını yere koymadan gerçekleşti. Bizim makinalı tabancalarımız için aldığımız mermi sandığını bir türlü koltuğun altından çıkaramadık. Yardımcı pilot imdadımıza yetişti. Sandığı çıkararak kafamıza attı. Kolordu Komutanı ve Taktik Karargâh Boğaz bölgesine gitmek üzere toplanırken meydana bir Land Rover aracı geldi. İçinden iki kişi indi. Biri BBC'nin muhabiri bir İngiliz gazeteci, diğeri Kıbrıslı bir Türk'tü. Komutan bu araçla Boğaz Sancı'nın karargâhına gitmek için hareket etti ve saat 11.00'de Boğaz'a vardı. 6. Kolordu Komutanı, saat 11.35'de Ada'ya indiğini ve Adadaki tüm birliklerin emir ve komutasını üzerine aldığı başta haberciler olmak üzere her türlü muhabere vasıtasından yararlanarak, tüm birliklerin komuta yeriyle irtibat sağlamalarını belirten ilk yazılı emri yayınladı. Saat 13.15'de ACT (Hava Kontrol Timi) subayı Pilot Yüzbaşı Tuncay Özman'ın F-86 uçağı olarak değerlendirdiği iki jet, Kolordu Komuta yerinin bulunduğu bölgeye makinalı top, bomba napalm ile taarruz etti. Uçakların bombalarını bırakırken Doğruyol Tepesi'ne çarpmamak için yaptıkları manevra bomba ve napalmın komuta yerine düşmemesini sağladı. Aksi durumda, komuta yeri ve çevresinde hiç kimsenin sağ kalmaması işten bile değildi. Gerçek bir mucize yaşandı. Aksi takdirde buhar olabilirdik." (20 Temmuz 1974 Kıbrıs Bitmeyen Gece. Muzaffer Sever, (E. Korgeneral), Kastaş Yayınevi, Haziran 2010, İstanbul.)

⁽⁴⁾ Türk-Yunan İlişkileri ve Megali İdea. Dr. Oğuz Kalelioğlu, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 41, Mayıs 2008.

⁽⁵⁾ Rahmetli Orgeneral Bedrettin Demirel'in anıları 17 Temmuz 1989 tarihinden itibaren Cumhuriyet gazetesinde yayınlanmıştı. Bu anılarda Demirel, 22 Temmuz günü Ada'ya çıkışını, birleşme hareketini ve daha sonrasını anlatmıştır. Demirel 22 Temmuz saat 14.00'den önceki olayları yaşamadığından anılarında; çıkarma plajı ile Girne arasının 21 Temmuz öğleden sonra Komando Tugayı tarafından, Girne-Boğaz yolunun da 22 Temmuz günü 2. Paraşüt Taburu tarafından kontrol altına alındığını bilmemektedir. Oysa birleşme harekâtı kontrol altındaki alanlardan geçilmek suretiyle gerçekleşmiştir. Orgeneral anılarında, 20, 21, 22 Temmuzda meydana gelen olaylara yer vermediğinden harekâtı 39. Tümen'in Adaya çıkışı ile başlamış gibi anlatmış ve bu olay pek çok komutan ve subayın tepkisine neden olmuştur. (Yavru Vatan Kıbrıs'ta Zaferin Hikâyesi. Cumhuriyet Evcil, Genelkurmay Basımevi, 1999, Ankara).

⁽⁶⁾ 30 Sıcak Gün. Mehmet Ali Birand, Milliyet Yayınları, Belge Kitaplar:1, İkinci Baskı, Ekim 1975, İstanbul.

⁽⁷⁾ Emekli Amiral Atilla Erkaya'dan alınan bilgi. (Aktaran: Erol Mütercimler, Satılık Ada Kıbrıs, Alfa Yayıncılık/İnceleme-Araştırma Dizisi, 2007, İstanbul.)

- (8) E. Mütercimler, Satılık Ada Kıbrıs” kitabının 276. dipnotunda Em. Koramiral Nejat Serim ile yaptığı üç görüşmede de sözü edilen konuşmaların geçmediğini söylemişlerdir.
- (9) E. Koramiral Işık Biren. (Aktaran: Erol Mütercimler, Satılık Ada Kıbrıs, Alfa Yayıncılık/İnceleme-Araştırma Dizisi, 2007, İstanbul.)
- (10) İrfan Tınaz sonraki yıllarda Deniz Kuvvetleri Komutanı olarak görev yaptı.
- (11) Unutulmayan Söyleşiler. Tarihe Düşülen Notlar. Emin Çölaşan, Doğan Kitap, 5. Baskı, Mayıs 2006, İstanbul.
- (12) Bu durum gösteriyor ki, bizim gemiler uçaklarımızın geldiğinden haberleri olmamış ve onları Yunan uçakları zannederek ateş açmışlar. Bu durum ve ateş yeme karşılığında uçaklar da kendilerine ateş edenlerin Yunan uçakları olduğuna kanaat getirerek deniz-hava savaşı böylece başlamış oluyor.
- (13) Emin Çölaşan, Hürriyet gazetesi, 26 Temmuz 1987, Aktaran: Ulus İrkad.
- (14) 20-23 Temmuz 1974 tarihleri arasında toplam 733 sorti yapılmıştır. Bu süreçte düşen uçak sayımız 10’dur. Bir RF 84 pilotu 20 Temmuz günü şehit olmuştur.
- (15) Bugünlerde birliklerimiz Beşparmak Dağları’nda savaşıyorlardı. Üstlerinden geçen UN damgalı helikopter hudut tespitine çalıştığı için ele geçirilen tepelerin Türk bayrağı ile belirlenmesi istenmişti.
- (16) Milliyet gazetesi, 15 Ağustos 1974.
- (17) Tümgeneral Osman Fazıl Polat’ın Anıları.

Kaynaklar ve Dipnotlar

- ⁽¹⁾ 61. Piyade Alayı'nın resmi adını buraya kadar farklı şekilde ifade ettim. İkinci Barış Harekâtı'nda Alay motorlandırıldığı için bu safhada ismini 61. Motorlu Piyade Alayı olarak yazmak zorunluluğu doğdu.
- ⁽²⁾ Yılmaz Polat 28. Tümen Komutanı Tümgeneral Osman Fazıl Polat'ın oğludur. 'Barış İçin Oradaydılar' adlı kitabında babasının günlüklerinden ve elde ettiği birlik harp günlüklerinden yaralandığını belirtmektedir.
- ⁽³⁾ Tarihi Perspektif İçinde Kıbrıs Sorunu. Necati Münir Erteğün.
- ⁽⁴⁾ Diyet. Mehmet Ali Birand, Milliyet Yayınları, 2. Baskı, 1979, İstanbul.
- ⁽⁵⁾ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi. III. Cilt 6. Kısım (1908–1920) Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, 1996, Ankara.
- ⁽⁶⁾ Osmanlı Ordu Teşkilatı. M.S.B. Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999, Ankara.
- ⁽⁷⁾ Asir Arap Yarımadası'nın güneybatısındadır. Yemen ile kısa bir sınırı bulunmaktadır.
- ⁽⁸⁾ On Yıllık Harbin Kadrosu (1912-1922). Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi. İsmet Görgülü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XVI. Dizi, 1993, Ankara.
- ⁽⁹⁾ Balkan Savaşı. İbrahim Artuç, Kastaş Yayınları, Birinci Baskı, Kasım 1988, İstanbul.
- ⁽¹⁰⁾ Birinci Dünya Harbi VII. Cilt Avrupa Cepheleleri 1. Kısım (Galiçya Cephesi). Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Seri No: 3 Genelkurmay Basımevi, 1967, Ankara.
- ⁽¹¹⁾ Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi. 1917 Yılı Hareketleri, IV. Cilt. Gen. Fahri Belen. Genelkurmay Basımevi, 1966, Ankara.
- ⁽¹²⁾ Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi. 1918 Yılı Hareketleri, V. Cilt. Gen. Fahri Belen. Genelkurmay Basımevi, 1967, Ankara.
- ⁽¹³⁾ Türk İstiklal Harbi II Batı Cephesi, 5. Kısım 1. Kitap. Sakarya Meydan Muharebesinden Önceki Olaylar ve Mevzi İlerisindeki Harekât. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Seri No: 1 Genelkurmay Basımevi, 1972, Ankara.
- ⁽¹⁴⁾ Türk İstiklal Harbi II Batı Cephesi, 6. Kısım 3. Kitap. Büyük Taarruzda Takip Harekâtı. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Seri No: 1 Genelkurmay Basımevi, 1969, Ankara.
- ⁽¹⁵⁾ Türk İstiklal Harbi II Batı Cephesi, 6. Kısım 4. Kitap. İstiklal Harbinin Son Safhası. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları, Seri No: 1 Genelkurmay Basımevi, 1969, Ankara.